

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 471 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Спеціалізація: логопедія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Чуприна Вікторія Сергіївна
Керівник к.пед.н., доцент Голінська М.
Рецензент к.пед.н., доцент Сугейко Л.Г

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП		3
Розділ 1. Психолого-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери у дітей дошкільного		8
1.1. Етапи розвитку емоційної сфери дітей у дошкільному віці.....		8
1.2. Розвиток творчих здібностей дошкільників у працях педагогів і психологів		18
1.3. Використання нетрадиційних технік малювання для розвитку творчих здібностей дошкільників ...		28
Розділ 2. Результати дослідно-пошукової роботи з розвитку творчих здібностей дошкільнят засобами нетрадиційних технік малювання		45
2.1. Аналіз емоційного розвитку творчих здібностей дошкільнят.....		45
2.2. Програма з розвитку творчих здібностей дошкільнят засобами нетрадиційних технік малювання.....		50
ВИСНОВКИ		61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		65
ДОДАТКИ		73
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності.....		73
Додаток Б. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці.....		75
Додаток В. Звіт про повторну перевірку кваліфікаційної роботи на унікальність.....		76

ВСТУП

Актуальність дослідження. У світлі сучасних концепцій виховання в умовах гуманізації та демократизації суспільства зростає соціальна роль творчої особистості – носія нових моральних якостей і ціннісних орієнтацій, для якого притаманні високий рівень духовності й загальної культури, здатність до саморозвитку і самоудосконалення. Соціальне оновлення, що відбувається в Україні, передбачає активізацію духовного потенціалу народу, який реалізується в естетичній культурі. Творче осмислення завжди визнавалося одним із способів активного пізнання світу, саме воно робить можливим прогрес, як окремого індивіда, так і людства в цілому. Дошкільної освіти, одним з важливих напрямків є використання різних видів творчих здібностей, спрямованих художньо-естетичного, соціально-морального і патріотичного виховання дітей. Є різні види творчих здібностей - скульптура, графіка, живопис, архітектура та інші. Вони володіють великим педагогічним потенціалом розвитку художньої творчості. Неможливо розглядати розвиток творчих здібностей дошкільників поза процесу. Сучасна педагогічна практика показує, що стрімке зміна багатьох точок зору щодо психологічних і художніх умов формування здібностей, зміна самих дитячих поколінь вимагають серйозних змін технології роботи педагогів з дітьми.

Свобода творчого вираження дошкільника визначається не лише образними уявленнями, але й бажанням передати їх в малюнку, але і тим, як він володіє засобами зображення.

Творча особистість – одна з важливих задач педагогічної теорії практики на сучасному етапі. Рішення повинно починатися в дошкільному дитинстві, найбільш ефективний засіб художня діяльність дітей в ЗДО. Відомо, що дитяча творчість – це явище унікальні. Вітчизняні педагоги і психологи, підкреслюють, для розвитку особистості дитини велике значення має заняття художньою творчістю.

В останні роки для розвитку творчих здібностей дошкільнят стали використовувати нетрадиційні техніки на заняттях малювання. Корисні

заняття і для духовного розвитку дітей. Робота з незвичайними матеріалами дозволяє їм відчувати незабутні емоції, розвиває творчі здібності, креативність, що в кінцевому результаті допомагає загальному психічному та особистісному розвитку. Вибір нетрадиційних технік малювання в якості одного із засобів розвитку дитячої творчості не випадковий. Більшості нетрадиційних технік належать до спонтанного малювання, коли зображення виходить не в результаті використання спеціальних прийомів, а як ефект ігрової маніпуляції.

Все вищевикладене визначає актуальність даної роботи, яка полягає в тому, що традиційні здібності не завжди приносить потрібний і цікавий для дітей результат. У цьому зв'язку доцільно проводити спеціальну роботу по формуванню навичок малювання з допомогою нетрадиційних методик.

Сучасні дослідження А.В. Нікітіна, Р.Н Давидова. довели, що нетрадиційні техніки малювання сприяють розвитку творчих здібностей у дітей, формують у них уяву, приносять дітям яскраві емоційні враження і розкривають можливість використання знайомих предметів в якості художніх матеріалів.

Сучасні діти дошкільного віку мають естетичне виховання досвід, сформований в умовах впливу інформаційних ресурсів, технологій, медіа засобів сучасного суспільства. Художньо-естетичне виховання розглядається як безперервний, соціально контрольований, органічний процес «входження» дитини в соціум у процесі освоєння культурних засобів під безпосереднім керівництвом дорослого, вихователя, керівника гуртка, батьків, родини.

На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах соціально-економічних трансформацій змінюються не лише структурні, але і змістовні характеристики культури і освіти, що впливають на художньо-естетичне виховання особистості в період дошкільного дитинства. У дошкільній освіті залишається невирішеним питання розробки педагогічних програм з художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку, незважаючи на різноманіття досліджень, присвячених даній проблемі. Недостатність розробок і використання в освітньому процесі програм для дітей дошкільного

віку художньо-естетичної спрямованості впливає на якість виховання естетично розвиненої, творчо активної дитини-дошкільника. Перетворення, пов'язані з новими освітніми вимогами, змінюють педагогічні погляди на традиційний процес формування у дитини дошкільного віку естетичного, художнього та творчого ставлення до світу дитячої діяльності.

Актуальність проблеми естетичного спрямування дітей дошкільного віку під час організації гурткової роботи, потреба відповідності закладу дошкільної освіти вимогам освітнього стандарту, законам України «Про освіту» і «Про дошкільну освіту», Базовій програмі «Дитина», недостатня розробленість змісту педагогічної роботи закладів дошкільної освіти на основі організації інтегрованої художньо-естетичної діяльності дітей та спонукало нас обрати тему дипломної роботи **«Емоційний розвиток дітей дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання»**.

Виходячи з вищевикладеного, були сформульовані мета, об'єкт, предмет дослідження, окреслено завдання роботи.

Проблема – полягає в неможливості розвиток творчих здібностей дошкільників без використання нетрадиційних технік малювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Бакалаврська робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету як складова науково-дослідної теми кафедри «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета дослідження: виявлення можливостей використання нетрадиційних технік малювання для емоційного розвитку творчих здібностей дошкільнят.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження - нетрадиційні техніки малювання як засіб емоційного розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. - Проаналізувати психолого-педагогічні особливості розвитку емоційної сфери у дітей дошкільного. Визначити провідних понять дослідження.
2. Розкрити етапи розвитку емоційної сфери дітей у дошкільному віці.
3. Описати можливості використання нетрадиційних технік малювання для емоційного розвитку творчих здібностей дошкільнят.
4. Проаналізувати програму з розвитку творчих здібностей в ЗДО

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи дослідження**: - теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз продуктів діяльності дітей; - емпіричні: педагогічне спостереження, бесіда;

Теоретична значущість даної роботи полягає у визначенні особливостей розвитку творчості дітей, і у виявленні можливостей використання нетрадиційних технік як засобу розвитку творчих здібностей.

Практична значимість даної роботи полягає в розробці серії занять, які можуть використовуватися вчителем для розвитку творчих здібностей дошкільнят.

Апробація результатів дослідження. Результати випускної роботи були представлені на засіданні кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, приймала участь в дистанційній міждисциплінарній міжнародній науково-практичній конференції «MODERN SCIENCE AND PRACTICE», 4-5 травня 2020 р., Варна, Болгарія – назва публікації (тези) «Етапи розвитку емоційної сфери дітей у дошкільному віці» та сертифікат.

Структура дослідження. Дипломна робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ПСИХОЛОГО-ПЕДОГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Етапи розвитку емоційної сфери дітей у дошкільному віці

Емоції (від лат. *emovere* - хвилювати, збуджувати) - це психічні стани та процеси особистого переживання та свого ставлення до внутрішніх та зовнішніх подразників навколишнього середовища з подальшим формуванням її особистості.

Розвиток емоційної сфери особистості є однією з основних складових загального психічного розвитку дитини в перші три роки життя. Емоції відіграють провідну роль у розвитку особистості людини і в більш пізньому віці, але на ранньому етапі життя у процесі формування особистості вони відіграють головне значення, на яких формується основна поведінкова діяльність дитини. Відношення дитини до оточуючого середовища визначається і залежить від емоцій, які дитина отримує протягом свого дорослішання та в залежності від характеру і природи виникнення зовнішніх та внутрішніх подразників.

Беручи до уваги експериментальні дані, які стосуються онтогенезу у постембріональний період розвитку та формування емоційної сфери, можна зазначити, що ключовою особою в цій області став Д. Уотсон який заснував теорію біхевіоризма (від англ. *behavior* - поведінка). Він вважав що емоція це успадкована стереотипна реакцію організму, яку можна спостерігати у первозданному вигляді лише при зовнішньому або внутрішньому стимулі на ранніх стадіях онтогенезу. Д. Уотсон зазначає в якості оригінальних та базальних біологічних реакцій притаманній природі людини це страх, лють та любов, які повністю мають висловлюватись в термінах «ситуації» та «реакції» на неї. Одним з головних досягнень Д. Уотсона у цій області являються проведення експериментів з метою виявлення механізму формуванню емоцій.

Він експериментальним методом довів, що реакцію страху можна сформувати на нейтральний стимул, чим зміг довести, що емоції людини є результатом звичок і можуть кардинально змінюватися в залежності від зовнішніх та внутрішніх факторів [6, С.66-67].

Зацікавленість у цій області представляють і дослідження асоціальної (агресивної) та просоціальної поведінки які були проведені психологами цього спрямування. Так, Джоном Доллардом була розроблена “теорія фрустрації”. Фрустрація (від лат.frustratio — омана, марне очікування) це психічний стан, що проявляються в характерних переживаннях і поведінці і тому, що стимулюється об’єктивно нездоланими (або суб’єктивно сприйнятими як нездоланною) перепонами на шляху до досягнення бажаної мети і неспівпадіння реальності з очікуваннями суб’єкта. Але, ця теорія викликає дуже багато суперечностей. Так, С. Фаул підрахувавши, що щоденно кожна дитина дошкільного віку переживає близько 90 фрустраційних ситуацій в сім’ї і дитячому садку, але незначна кількість цих фрустрацій може стимулювати агресивну поведінку [40].

Проводячи дослідження в області соціалізації дітей привели біхевіористів до відкриття таких феноменів, як конформізм та негативізм, та аналізу умов, які стимулюють виникненню соціально бажаної поведінки індивідуума.

Визнаючи суттєвий внесок прихильників біхевіоризму у дослідженні виникнення та розвитку емоційної сфери дитини у ранньому віці, ми вважаємо що твердження Д. Уотсона та його послідовників помилковими щодо вродженості чи спадковості (на початку ХХ ст. ці поняття були тотожними) первинних емоцій, якими він вважав страх, лють та любов, інші емоції як похідні від них. Але з часом дослідження які були проведені іншими вченими спростували це твердження. Вже в 1927 р. М. Шерман продемонстрував, що більша частина реакції новонародженого неупорядковані і не можуть бути класифікованими. Не знаючи їх похідної емоції немовляти розрізнити майже неможливо. У подальшому К. Бриджес представив постнатальний онтогенез

розвитку емоційної сфери як їх поступову диференціацію на підставі первинного стану загального збудження [6, С.67].

Психологи з Америки К. Вульф і Р. Спітц продемонстрували поступовість розвитку посмішки в постнатальному онтогенезі не тільки в експресії, але і в плані розвитку вибірковості та опосередкованості [6, С.67].

Дослідження К. Бюлера і В. Штерна з'ясували специфічну динаміку емоцій в ранньому віці. Були виділені три основні властивості:

- 1) сила яка пов'язана з безпосереднім реагуванням організму на незадоволення (або задоволення) вітальних потреб;
- 2) короткочасні реакції;
- 3) парадоксальний та невизначений характер, тобто своєрідність «емоційної неоднозначності» [6, С.66-69].

Серед представників гештальтпсихології хотілося б виділити експерименти Курта Левіна, який зробив великий внесок у вивчення розвитку особистості зокрема емоційної сфери. Так, нас зацікавили погляди К. Левіна щодо значення системи прийомів виховання для формування особистості дитини, а саме система застосовуючи покарань та заохочень. Левін вважав, що система покарань не є доцільною у розвитку вольової поведінки, але тільки збільшує напруженість та агресивній настрій дитини. Більш позитивна система заохочення, яка викликає позитивні емоції є більше результативною [40].

Важливими для нашого дослідження емоційної сфери є роботи французького психолога Анрі Валлона. Дослідження психічної діяльності дитини ґрунтувалося на тому, що розвиток дитячої психіки відбувається послідовними стадіями. Деякі з цих стадій характеризуються домінуванням афективного над раціональним, тоді як інші виявляють домінування інтелекту над емоціями. В цьому розриві та конкурентності раціонального та емоційного відбувається розвиток особистості дитини. Таким чином, Валлон представляє дуалістичний напрям, тому його модель, допускає регресивний розвиток.

Основні стадії розвитку за Валлоном:

- Імпульсивний та емоційний етапи (від 0 до 1 року). Домінують інфантильне життя, інтровертовані почуття, афективні фактори які надходять із навколишнього світу. Слабко розвинена дрібна моторика, дозорієнтоване жестикулювання. Підтримка від оточення дозволяє дитині перейти від дезорієнтованості до диференційних емоцій.

- Сенсомоторна та проєктивна стадія (1-3 роки). Чинником розвитку є зовнішні стимули. Вплив інтеріоризації підтримує два типи інтелекту: один практичний (досвіду поводження із власним тілом та маніпуляцій із оточуючими предметами), інший дискурсивний (імітацію та мова і її засвоєння).

- Стадія персоналізму (з 3-х до 6 років) домінуванням емоцій над раціональним. Близько трьох років дитина, протиставить себе дорослому, так звана криза заперечення. Але ці настрої у подальшому змінюються періодом моторної та соціальної імітації. В цьому проявляється амбівалентність ставлення дитини до моделі дорослого.

- Категоріальний етап (від 6 до 11 років). Відбувається зміна домінуючих імпульсів і ведучим стає інтелектуальне начало. Впродовж навчання дитина освоює потенціал довільної пам'яті та уваги. Його розумові здібності досягають рівня розвитку, коли з'являється можливість оперувати ментальними категоріями, починає формуватися абстрактне мислення.

- Підлітковий етап починається приблизно із 11 років і характерним є домінуванням афективної сфери.

Розробляючи теорію розвитку дитини Валлон намагався відійти від концепцій, що абсолютизували біологічні або психічні фактори [8], [40].

Психоаналітичні напрямки поставили питання про дослідження основних процесів формування особистості дітей та їх емоційної сфери. Але цей підхід ігнорував такі факти, як нестандартність кожної дитини, можливість свідомо та цілеспрямовано розвивати певні сторони «образу Я» і будувати взаємовідношенні з оточуючими людьми.

Не є можливим, визнати задовільним і підхід до дослідження цієї сфери в біхевіористичного напрямку. Зосередження на вивченні рольової поведінки, ігноруючи внутрішню мотивацію, переживання особистості, дослідження вроджених якостей, які в свою чергу накладають відбиток на рольову поведінку дитини.

Карл Роджерс представник гуманістичної школи, який в свою чергу у власній теорії особистості, виносить ідею цінності та унікальності кожної людини і в свою чергу за допомогою досліджень доводить головну роль у формування емоційної та особистісної сфери відіграє самооцінка людини. Роджерс вважав, щоб не дати виникнути неврозам та різним психічним розладам потрібно уникати зародження агресивних станів та негативізмів, «Проблеми виникають тоді, коли ми намагаємося виправдати очікування інших, а не свої власні» [40].

Вітчизняній психології накопичені данні, які дозволяють розглядати розвиток емоційної сфери в контексті процесу формування особистості. Від робіт А.Ф. Лазурського і Г.Я. Трошина до робіт сучасних дослідників ми можемо дослідити достатньо глибокі взаємозв'язки між проявом особистісних новоутворень та особливостями емоційної сфери [6, С.85-86].

У фундаментальному дослідженні Г.Я. Трошина «Порівняльна психологія нормальних та ненормальних дітей» 1915 р., в перший (і нажаль в останній) раз була проведена періодизація розвитку емоційної сфери як в нормальному, так і в аномальному варіанті. Досить сучасно виглядає запропонована Г.Я. Трошиним загальна схема класифікації почуттів:

- 1) фізичні (голод, статеві почуття, егоїстичні почуття та інші);
- 2) соціальні (емпатія, материнське почуття, совість та інші);
- 3) духовні (інтелектуальні, естетичні та інші) [6, С.85-87].

В розвитку кожного виду почуттів Г.Я. Трошин розрізняв відповідні періоди, але побудувати вікову періодизацію емоційної сфери в нормальному та відхиленому варіантах йому не вдалося. Але саме у нього ми вперше находимо уявлення про генезис емоційної сфери не лише и не стільки як про

збільшення кількості емоцій, скільки як про якісне перетворення, їх збагачення. Саме Г.Я. Трошин показав, і гармонічний зв'язок між онтогенезом емоційної сфери та особистості в цілому, а також місце почуттів в структурі особистості [6, С.85-87].

Л.С. Виготський постійно підкреслював, що особистість - це сплав афектів та інтелекту і тому, говорячи про її розвиток, необхідно дослідити обидва ці боки - мислення та емоції дитини. І хоча в центрі структури особистості він ставив інтелект, самопізнання та світосприймання, однак формується ця структура перш за все під впливом емоційного відгуку дитини на зміни середовища [13].

Л.С. Виготський зазначає, що Лейпцігська школа звернула увагу на те, що найпершим дитячим сприйманням є афективно зафарбоване сприймання, тобто та обставина, що дитина бачить кожен предмет у різному афективному зафарбування. Інакше кажучи, сприймання та відчування уявляють собою неподільну єдність. Ми навчаємося дивитись на речі, відволікаючись від безпосередніх емоцій, які вони викликають, і не висловлюємо гострої зацікавленості до ряду речей. Але для дитини раннього віку це неможливо. Сприймання та афект ще не диференційовані, вони безпосередньо тісно пов'язані один з одним.

Усвідомлювати взагалі для дитини раннього віку - ще не значить сприймати та переробляти те, що сприймається за допомогою уваги, пам'яті, мислення. Всі ці функції ще не диференційовані, вони діють у свідомості цілісно, підкоряючись сприйманню постільки, оскільки вони залучені до процесу сприймання.

Говорячи про особливості емоційної сфери дитини раннього віку Л.С. Виготський, підкреслював важливість новоутворень цього віку, тобто зміна провідної діяльності на предметно-маніпулятивну, розвиток мовлення, формування самостійності та самоусвідомлення, які обумовлені головним принципом соціальної опосередкованості.

Ранній вік Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Р. Заззо, О.В. Запорожець, О.М. Леонтєв, тощо розглядають як особливо відповідальний період розвитку дитини, коли закладаються основні особистісні механізми, виникає перша модель світу - система уявлень про навколишню дійсність [6], [13], [17], [18], [19], [21].

Проведені в цьому напрямку дослідження показують, що психічні стани дитини цього віку характеризуються легкістю виникнення, змінами та схильності до впливу зовні (соціальним впливам). Було встановлено, що психічні стани являються відображенням переживань, відношенням до значущих речей, явищ, людей, дій для даної дитини у конкретній ситуації (емоційно-безпосередні переживання змісту ситуації). В свою чергу психічні стани дитини пов'язані з її діяльністю. Вони є сигналом успіху-неуспіху дитини в оволодінні діяльністю з одного боку, а з іншого діяльність визначає психічний стан дитини (Є. Власова, Т.Л. Телегіна, М.П. Пігарева). В контексті цих досліджень показано, що перебільшена інтенсивність та подовженість цих станів у дітей можуть викликати зміни в організмі (О.В. Головка). Психічні стани визначають фон здоров'я і самі залежать від нього (Н.Ф. Дорохова, Є. Л. Желтухіна, В.М. Касаткін, С.М. Чечельницька) [9], [17].

С.М. Бондаренко, О. Головка, Є.С. Жаріков, Л.А. Кітаєв-Смик, Є.М.Колодич, І.М. Павлова, Я. Рейковський, Т. Репіна, В.С. Ротенберг, Т.Смолева та ряд інших дослідників підкреслюють формуючу функцію емоційних психічних станів - вплив на становлення особистості, її характер, поведінкові особливості у майбутньому [60 С.65-90].

С.Л. Рубінштейн підкреслював регулюючу функцію психічних станів, які пристосовуючи адаптуючи вольові функції, обумовлюють тонус, темпи діяльності та її настрої [40].

Відомий вчений Г.Г. Шпет в своїй роботі "Введення в етнопсихологію" доводив, що діти засвоюють культуру тільки в процесі переживання, тобто не абияке спілкування, не абияка передача фактів, але тільки та, яка може викликати емоційний відгук дитини, сприяє її розвитку та засвоєнню нових

знань. Національна та культурна ідентичність, про яку пізніше говорив Е. Еріксон, складається, на думку Г.Г. Шпета, в процесі емоційного ототожнення дитини зі своїм народом і його культурою, причому проходить це ототожнення в процесі присвоєння не стільки знань, скільки переживань, тобто відношення оточуючих до цих знань [4].

Якщо розглядати процес становлення (визрівання) емоційної сфери в рамках соціальної взаємодії індивіда з навколишнім, то заслуговує уваги узагальнення основних віх цього процесу в роботі Керолін Саарні, в якій відмічається, що особливостями емоційної сфери дитини раннього віку є: починаючи з 12-го місяця життя розвиток самосвідомості і усвідомлення власних емоційних реакцій; незадоволення з приводу обмежень, які вводяться при розширенні автономії і потребі в обстеженні, ці новоутворення обумовлюють такі особливості оцінювання та усвідомлення себе, як наявність в експресії сорому, гордості та сором'язливості. Покращення розуміння мови і мовленнєвого висловлювання власного стану та набуття зазначених форм поведінки дає можливість дитині поступово навчатись передбачати різні переживання по відношенню до різних людей, краще розуміти вираження емоцій у інших людей і їх значення, засвоювати ранні форми емпатії та просоціальних дій [25].

Далі, за висновками К. Саарні, у 2,5 роки за допомогою вже засвоєної символіки полегшується емоційна регуляція, але в той самий час ця ж символіка може і засмучувати. Розширення кола спілкування сприяє розширенню оцінки та усвідомлення своїх почуттів та того що їх викликає, дитина починає засвоювати притворну експресивну поведінку в іграх та «дражнилках»; розуміння того, що «притворний» вираз обличчя може ввести в оману інших про власний емоційний стан. Все зазначене сприяє розвитку комунікацій, покращує розуміння дитиною соціальної взаємодії і тієї поведінки, що від неї чекають. У разі нормального розвитку у стосунках з однолітками поступово розвивається емпатії та просоціальна поведінка відносно них [15].

Але, ми б хотіли зауважити, що в цій роботі не достатньо висвітлені дані про розвиток прив'язаності дитини та недостатньо враховані характеристики соціальних ситуацій та видів соціальних зв'язків, що істотно впливають на розвиток емоційної сфери дитини.

Цінними, на наш погляд, є також роботи Мері Ейнсворт, яка разом зі своїми співробітниками, в пошуках об'єктивних методів вивчення характеру прив'язаності виділила шкалу "Безпека - тривога» (Stayton, Ainsworth, 1973) і розробила "тест дивної ситуації», який на багато років став основним інструментом діагностування характеру прив'язаності між 12 та 18 місяцями життя (Ainsworth, Blehar, Waters, Wall, 1978) [4], [19].

Говорячи про вплив соціального середовища на розвиток емоційної сфери хотілося б навести дані досліджень когнітивно-емоційних аспектів гендерних установок, за результатами яких доведено вплив розвитку когнітивних можливостей на формування гендерних установок. У більшості дітей, особливо дівчаток, у ранньому віці існує певна дисоціація: вони хочуть бути одночасно Тіткою, але Чоловіком і Тіткою, але Батьком. Також уявлення про можливість зміни статі в 2,5 рази більше і бажаність цього у два рази частіше у дівчаток, ніж у хлопчиків.

Але з розвитком когнітивної сфери ці уявлення змінюються: вже на четвертому році життя різко зростає прояв статевого суб'єктивізму. І у дівчаток, і у хлопчиків емоційне сприйняття дівчат позитивніше, ніж хлопчиків. За узагальненими даними досліджень Ісаєва Д.Н., Кагана В. Є. та Кона І.С. пояснення таких поглядів, а також емоційна негативізація образу "Я" у хлопчиків, полягає у негативному ставленні до маскулінної поведінки хлопчиків та підтверджує вплив особливостей виховання на розвиток емоційної сфери дитини [28].

Розвиток емоційно-потрібнісної сфери тісно пов'язаний з зародженням у цьому віці самосвідомості. Приблизно у 2 роки дитина починає пізнавати себе у дзеркалі - найпростіша первинна форма самопізнання. Потім дитина починає називати себе за ім'ям у третій особі. І вже ближче до трьох років з'являється

первинна самооцінка - усвідомлення не тільки свого «Я», але й того, що «я хороший», “я дуже хороший”... Це суто емоційне утворення, яке не містить раціональних компонентів. Воно базується на потребі дитини у емоційній безпеці прийняття, тому самооцінка завжди максимально завищена [13].

Усвідомлення «Я», «я хороший», «я сам» і поява особистих дій рухають дитину до нового рівня розвитку. Починається перехідний період - криза 3 років.

Отже, аналізуючи викладене можна зробити узагальнення, що знайомлячись з існуючими теоріями виникнення та розвитку емоцій, не дивлячись на їх певні розбіжності навіть у більшості питань, є питання в якому майже всі вчені єдині - сприймання, яке є домінуючим у ранньому віці завжди є афективно зафарбованим.

Отже, емоції відіграють важливу роль в житті дитини. Вони допомагають дитині пристосуватись до тієї чи іншої ситуації. Страх, який відчуває дитина побачивши велику собаку, змушує її до певних дій для того, щоб уникнути небезпеки. Коли дитина засмучена або гнівається, це значить, що в неї не все гаразд. Коли дитина радіє, коли вона виглядає щасливою, це значить, що все гаразд у її світі. Емоції дитини - це «послання» оточуючим дорослим про її стан.

Здатність та навички правильно розрізняти емоційні стани іншої людини, формуються саме у ранньому дитинстві, і є важливим фактором у формуванні стосунків з людьми. Ці здібності, закріплюючись на протязі дитинства, приводять у подальшому до адекватного сприймання інших людей.

Емоції у дитини висловлюються більш бурхливо та безпосередньо у порівнянні з дорослими. Причинами виникнення тих чи інших переживань дитини - її взаємини з іншими людьми, дорослими та дітьми.

1.2 Розвиток творчих здібностей дошкільників у працях педагогів і психологів

Особливої значущості набуває розвиток творчого потенціалу підрастаючої особистості в умовах дошкільної освіти [65]. В дошкільному періоді закладаються базові характеристики, які в людині в подальшому будуть визначати творчу спрямованість. Потрібно відзначити, що творчість все частіше розглядається як найбільш змістовна форма психічної активності, універсальна здатність, що забезпечує успішне виконання найрізноманітніших видів діяльності. У вітчизняній педагогіці і психології процесу розвитку творчих здібностей дошкільників досить добре вивчено.

При цьому психологи, фізіологи і педагоги відзначають, що дошкільний вік сприятливий період для розвитку дитячої творчості. Саме в цей час відбувається прогресивні зміни у багатьох сферах, удосконалюються психічні процеси, такі як увага, пам'ять, мислення, сприйняття, мовлення й уяву. Активно розвиваються особистісні якості, а на їх основі - здатності і схильності [5, 12, 13. 21].

Важливою відмітною особливістю дитини дошкільного віку, розглядаються здатність емоційно реагувати на навколишній світ, людей, предметів, явищ і творів мистецтва. Дитина відкриває світ як радісне, прекрасне, повне барв.

Діти емоційно сприймають твори мистецтва (картину, скульптуру, ілюстрацію і декоративні вироби), поступово осягаючи їх художній «мова». Провідним пізнавальним процесом дошкільного віку є сприйняття. Воно виконує об'єднуючу функцію властивості предметів і цілий образ предмета, пізнавальні процеси у спільній злагодженій роботі по переробці інформації і весь отриманий досвід про навколишній світ. Під впливом різноманітної діяльності дитини сприйняття активно розвивається протягом усього дошкільного періоду[3].

У дошкільному віці сприйняття готує мислення, дає йому «їжу» для аналізу, порівняння, узагальнення та висновків. Мислення дошкільника в свою чергу позитивно впливає на розвиток і вдосконалення сприйняття, посилюючи його цілеспрямованість і продуктивність. Дошкільне дитинство стає

переломним моментом у розвитку уваги. В цей період діти вперше починають свідомо управляти своєю увагою, направляючи і утримуючи його на певних предметах. Для цієї мети середній дошкільник використовує певні способи, які він приймає від дорослого. Одне з основних досягнень середнього дошкільника-розвиток довільного запам'ятовування. Багато в чому цьому сприяє ігрова діяльність, в якій вміння запам'ятовувати і вчасно відтворювати необхідні відомості призводить до досягнення успіху.

Необхідною умовою оновлення суспільства є не тільки економічна реформа, а й радикальна перебудова духовної культури, отже, і оновленої школи, що забезпечить самореалізацію особистості, її творчого потенціалу, полікультурний розвиток. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної, здатної до самоосвіти й саморозвитку особистості, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни” [26].

Особистий сенс художньої цінності, що міститься у творах мистецтва повинен бути покладений за основу діалектичної взаємодії твору і художньої потреби суб'єкта. На думку Е. Квятковського, освоєння художньої цінності «можливе тільки як творча напруга при якій того, хто сприймає, охоплює почуття, що «я не сприймаю, я творю» [32, с. 98]. Той факт, що засобом творів мистецтва загалом можуть бути освоєні будь-які об'єктивні цінності і самі твори мистецтва можуть бути сприйняті (в глибокому розумінні – заново створені) будь-яким представником людства, яскраво свідчить: феномен художньої цінності перебуває не в об'єкті і не в суб'єкті але в їхньому конкретному співвідношенні, у взаємодії.

Сприймання художнього твору не є пасивним процесом, адже в основі повноцінного сприймання є естетичне ставлення до самого життя, яке спонукає людину водночас як до творчості, так і до потреби в ній. Звертаючись до особистісного переживання, до розуму почуттів людини, її смаків та ідеалів через активність цілісних потоків художнього твору, мистецтво створює

реальні можливості цілісного орієнтаційного впливу. Важливим для сприймання мистецтва є посилення інформаційно-художнього сигналу, який змінить чи «схвилює» реципієнта. Адже автор створює нову модель образу, кожного разу демонструючи його багатовимірність, об'ємність, поліфонічність і цілісність.

Художній образ не може бути повною мірою перекладеним на мову понять, до кінця вичерпаним, бо життєвий досвід, ерудиція, здатність до співпереживання, асоціації у людей різні, так само як і глибина, і свіжість ідей творів мистецтва.

Необхідність і розуміння недовомленості реального світу і мистецтва відбито у синтоїстській теорії, яка розглядає мистецтво як продовження життя. Людина не може створювати щось принципово нове, вона спроможна «розширити шлях, але не перервати його» [11]. Прикладом може слугувати живопис Далекого Сходу, душа якого знаходиться у незаповненому малюнком просторі, в якому вбачається незкінченне продовження земного буття. Основним своїм призначенням художники, літератори, музиканти вважали: «посіяти насіння для вирощування дерева культури як втілення вільного людського духу» [5, с. 48].

Людина є не тільки об'єктом, але й суб'єктом культурної діяльності. Її прилучення до культури означає здійснення діалогу «соціальних мов», тобто вступити в стосунки з усім, що було вже створено. Останнє не означає відмову від свого погляду на світ, своєї позиції, що дорівнювало б відмові від своєї індивідуальності, від себе як особистості. Бути «в культурі» – це вступити в спілкування з минулими та майбутніми явищами мистецтва, діалогічна природа яких базується на «двох свідомостях» і реалізується в тому випадку, якщо суб'єкти спілкування приймають і розуміють «чужу свідомість та її світ». Діалог завжди передбачає взаєморозуміння, що потребує самостійних роздумів, культурної рефлексії, заглиблення в себе. Мистецтво, що складає основу естетичної культури, сприяє осмисленню того, що в кожній людині

знаходить своєрідне заломлення цілий комплекс соціального буття, притаманних їй інтересів та ціннісних спрямувань.

В основі зміни спілкування індивіда з естетичною культурою закладена потреба в переорієнтації людини, на усвідомлення своєї самоцінності, осмислення й утвердження свого місця в художньому процесі, свого значення як суб'єкта, що бере активну участь у формуванні актуального конкретно-історичного змісту естетичної культури, а відтак, і відповідальність за долю мистецтва в сучасному суспільстві.

Уявлення про неповторну унікальність індивідуума, що реалізує свою одиничність у вчинку, в сучасному контексті естетичного розвитку школярів постає як цілісна актуальна проблема, що безпосередньо пов'язана з удосконаленням процесу навчання, виховання і світи.

Проблема естетичного виховання активно досліджувалася, зокрема в межах марксистсько-ленінської естетики і радянської педагогіки і має численні напрацювання. Окремі її аспекти були досить ґрунтовно досліджені. Наприклад, у музиці (Б.Теплов), у математиці (В.Крутецький), у малюванні (В.Кириєнко), у сфері розумової обдарованості в цілому (Н.Лейтес) і т. ін. При цьому поняття "розвиток" має більш загальне фундаментальне значення ніж «формування», яке відноситься, швидше, до безпосередньо педагогічного процесу. Термін «розвиток», на думку Б.Ананьєва і С.Рубінштейна, доцільно диференціювати, як «загальний розвиток» і «специфічний розвиток» [1; 55]. Специфічним у нашому дослідженні є естетичний розвиток особистості, який не може бути розглянутим за межами сукупності інших її властивостей і якостей, як цілісного утворення.

Звідси формування будь-яких специфічних якостей людини має здійснюватись із урахуванням усіх інших її характеристик. Тому, як вважають А.Буров та І.Пастир [14; 55], прилучення дітей до мистецтва важливе не саме по собі, а в якості засобу всебічного виховання, у процесі якого реалізуються їх індивідуальні можливості. У цьому полягає одна з основних властивостей специфіки організації естетичного розвитку дітей дошкільного віку.

Ще у 20-ті роки у психології була висунута провідна теза про єдність свідомості і діяльності. Так, С.Рубінштейн підкреслював, що, формуючись у діяльності й психіці, свідомість проявляється в поведінці і в діяльності. На цій основі “відкривається можливість йти до пізнання внутрішнього змісту особистості, її свідомості” [55, с. 69]. Отож діяльність є не тільки в цілях пізнання внутрішнього світу людини, але й результат прояву цього внутрішнього світу.

Необхідно наголосити, що у психолого-педагогічній літературі переважно висвітлювались питання вікового диференціювання дітей за провідними видами діяльності (Б.Ананьєв, Л.Божович, Л.Виготський, А.Леонтєв, Д.Ельконін та ін.). Відносно естетичної діяльності як складової гностичної своєрідної форми дійсності, то вона виникла на більш пізньому етапі. Для розвитку людини має значення те, що пізнання і відношення знаходяться в єдності: відношення завжди базується на пізнанні, а пізнання не існує поза відношеннями. Якщо у відображенні реальної дійсності має перевагу пізнавальний початок – мова йде про науково-теоретичну діяльність, якщо переважає відношення – це художньо-естетична діяльність. Як і пізнавальна, естетична діяльність має універсальне і самостійне значення, оскільки її елементи пронизують усі форми духовної і матеріальної діяльності [55, с. 37].

Певний вклад у вивчення особливостей естетичного розвитку дітей внесли радянські психологи. Важливими для нашого дослідження є положення Л. Виготського, що кожний вік відрізняє певне новоутворення, а саме «той новий тип побудови особистості і її діяльності, ті психічні і соціальні зміни, які в головному визначають свідомість, відношення дитини до середовища, його хід розвитку, його внутрішнє і зовнішнє життя» [17, с. 117]. Зокрема, у своїй роботі «Уява і творчість в дитячому віці» [16] Л.Виготський, спираючись на особливості структури особистості дитини, що розвивається, зафіксував ряд етапів провідної художньої діяльності. У дошкільному віці, коли головним типом діяльності є гра, дитина більш схильна до словесної

творчості, яка легко поєднується з грою. На наступному етапі домінуюча образотворча діяльність – захоплення предметним малюнком. Як відмічає вчений, існує якась внутрішня поєднаність між особистістю дитини і його любов'ю до малювання [16, с. 19].

Сучасні дані Ю.Фохт-Бабушкіна [71] свідчать, що образотворче мистецтво за певних умов навчання домінує не тільки у дітей дошкільного віку, але й у дорослих людей. Говорячи про провідну художню діяльність, маємо на увазі те, що вона найбільш відповідає специфіці даного віку, належить йому і фактично виявляється. Велике значення для естетичного розвитку дитини має знання її естетичної потреби.

У науковій літературі існує достатня кількість визначень естетичної потреби. Автори використовують різноманітні терміни: «потреба в естетичних переживаннях» [52], «необхідність у задоволенні естетичних почуттів» [56], потреба в «естетичній насолоді» [50]. В дослідженнях відзначається, що найбільш повне і якісне естетичне відношення має вираження в естетичній потребі. На думку А.Бурова [14], якщо брати до уваги три етапи потреби, які запропонував Б.Ананьєв, а також те, що потреба завжди предметна, то не можна виключати діяльність по відношенню до предмету, тому що залишиться лише напруга, бажання задовольнити дану потребу, тобто лише її частину, а не потребу як таку, в усій її повноті. Якщо це не враховувати, то з визначення буде вилучено активно – діяльнісна природа потреби.

Використовуючи термін «естетична потреба», ми виходили з визначення Є.Квятковського: «Естетична потреба – це історичне прагнення, яке виникло у людини до краси і до діяльності за законами краси (художньо-естетична діяльність)» [32, с. 19]. Найбільш високим етапом розвитку естетичної потреби з естетичної активності особистості є діяльність. Її елементи існують в будь-якому матеріальному і духовному виробництві. Зокрема, вони втілені в особливій формі свідомості – мистецтві, як концентрованому вираженні естетичного ставлення людини до дійсності. В художньо-естетичній діяльності має перевагу емоційно-образний початок, а її функція полягає у

формуванні ставлення людини до дійсності з точки зору норм краси та естетичного ідеалу.

Загально визнано, що мистецтво розвиває універсальну здатність людини, яка реалізується в будь якій сфері діяльності й пізнанні: в праці, в побуті, в науці і в політиці. Водночас, як вказує О. Комаровська [34, с. 29], потенційні можливості мистецтва можуть стати реально формуючими факторами лише за умови художнього ставлення особистості до самого мистецтва. Його виховний вплив на особистість є процесом двостороннім. Він являє собою активну взаємодію художнього твору й особистості. Якщо потреби людини в мистецтві не відповідають її соціальним функціям, а сприйняття неадекватне природі самого художнього твору, то вплив мистецтва не здійснює прогресивну роль в духовному розвитку особистості і суспільства і зводиться до нуля. Крім того, в ситуації неадекватного відношення до мистецтва, воно може здійснювати негативний вплив на людину, бути причиною її деградації.

У теорії мистецтва активно досліджується проблеми його виховного впливу на особистість, соціальні функції художніх творів. Висовувалось припущення, що соціальні функції мистецтва визначають і сам вплив мистецтва, тобто проблема виховного впливу мистецтва розроблялась фундаментальною теорією лише в рамках «онтології самого мистецтва». Такий однобічний підхід до проблеми дав підставу багатьом ученим зробити висновок про те, що типологія функцій мистецтва диктує створення відповідної типології особистості. На їх думку, саме особистість є іншим, протилежним художньому твору, функціональним полюсом, який визначає характер впливу мистецтва на споживача (читач, глядач, слухач): В.Кузін [39], Н.Сакуліна [58], Л.Столович [63], Н.Кушаєв [68], В.Шестаков [75] та ін.

Вивчення особистості в аспекті дослідження її ставлення до мистецтва відноситься до конкретно – соціологічних і соціально – психологічних досліджень, які є прагматичними у своїх настановах і експериментальними за способами вивчення. В більшості досліджень особа розглядається ізольовано від специфіки самого мистецтва і його сприйняття. Звичайно, були спроби

вирішити цю проблему в галузі психології мистецтва (Л.Виготський), які знайшли своє завершення в розробці особистісного аспекту ставлення до мистецтва [16; 17]. Водночас, на нашу думку, здійснити цілісний підхід до вказаної проблеми неможливо, оскільки лінії дослідження належать до різних галузей науки як у теорії, так і в їх методиці. Її розв'язання може бути здійснено на рівні більш загального філософсько-психологічного мета підходу, що розглядає особистість, яка взаємодіє з мистецтвом, через відношенні до мистецтва. Основа такого підходу базується на онтології художньої свідомості особистості, яка допускає різні засоби розгляду проблеми [40]. Людина є особлива психологічна реальність зі своїми закономірностями естетичного розвитку і реалізується в діяльності її художньої свідомості. Сутність цих закономірностей проявляється в тому, що в основі художньої свідомості закладені особливого роду відношення до дійсності або до творів мистецтва – художньо-естетичного відношення. Саме воно, будучи активним процесом, здійснює переведення художніх цінностей художньої культури суспільства в індивідуальну систему цінностей кожної особливості.

За своєю предметною спрямованістю емоції розділяються на: інтелектуальні, моральні та естетичні. Інтелектуальні – це ті, які виникають у процесі пізнання об'єктивного світу. Моральні почуття є результатом відношень до поведінки інших людей і особистості, тому що мають свою предметну основу. У той же час естетичні емоції визначаються відношенням до прекрасного і потворного у природі, в людині, в мистецтві, в праці. Вираз емоцій має свою предметну направленість, тому вони не ототожнюють, але утримують елементи моральної і інтелектуальної оцінки, що свідчить про їх діалектичну єдність.

Особливістю естетичного виховання є те, що воно торкається усієї дійсності й усіх форм життєдіяльності людини. Так, розвиток дітей як суб'єктів естетичного ставлення і естетичної діяльності є результатом оволодіння естетично значимим досвідом, який реалізовано в навчальних

предметах, праці, мистецтві. Результати досліджень показують, що дошкільного віку стає суб'єктом естетичної діяльності тільки тоді, коли починає засвоювати багатогранний досвід суспільства і суб'єктивно існуючі норми суспільства, його смаки, ідеали. Загальна культура дошкільника, розвиток його інтелектуальних здібностей, моральної зрілості визначають рівень його естетичного розвитку. Інакше кажучи, естетична культура дітей значною мірою обумовлена рівнем їх загального розвитку [2; 3; 6; 17].

Таким чином, співчуття, хвилювання, співтворчість, як інтегративна якість і властивість людини, формуючись у художньо-комунікативній діяльності, знаходять своє відображення у всіх сферах діяльності, у тому числі і в поведінці, відношенні до навколишнього світу. Саме мистецтво, будучи активним дійовим процесом, здійснює перехід художніх цінностей духовної культури суспільства в індивідуальну систему цінностей.

Художня свідомість особистості, об'єднуючи суттєво життєві цінності, принципи відношення до дійсності, до самого себе, до норм поведінки і волевиявлення, як відомо, представляє собою одну із важливих форм індивідуальної свідомості. Ось чому основним предметом художнього виховання, на який безпосередньо націлено всі засоби естетичного й педагогічного впливу, повинно бути вироблення художньої свідомості.

Кожен вид виховання має свою неповторність. Так, наприклад, специфічність естетичного виховання полягає в тому, що воно формує в учнів розуміння краси, витонченість світосприйняття духовної потреби й інтересів, емоційно-естетичне відношення до дійсності та мистецтва, розвиває творчі здібності. На думку Г.Шевченко, естетичне виховання як процес формування естетичного ставлення до дійсності й активізації творчої діяльності особистості за закона краси повинно розглядатися комплексно, оскільки воно є частиною розумового, морального, трудового, фізичного виховання. Компоненти естетичного ставлення (сприйняття, відчуття, оцінка, смак, ідея, потреба, творчий потенціал) визначають розумову, моральну, емоціональну, духовну діяльність дітей дошкільного віку й викликають суттєві зміни в його

світогляді, переконаннях, поведінці, перетворюють його в суб'єкт естетичної діяльності, сприяють комплексному розвитку творчих сил і здібностей згідно з об'єктивними законами краси [72, с. 63].

Такі прояви естетичного, як художнє бачення, ритм, уява, асоціативність, фантазія, інтуїція, синтезація розрізнених уявлень, їх гармонія, бажання осягнути предмети або явища в їх цілісній органічній доцільності, носять універсальний характер. Без них неможливе сучасне виробництво, наукова творчість, формування світогляду, моральний розвиток особистості. Отже, естетичний розвиток дітей дошкільного віку, будучи органічною частиною його всебічного розвитку, зв'язаного зі всією багатогранною діяльністю особистості, являється своєрідним показником її творчої активності.

Емоційність сприймання, почуття і судження є необхідними і достатніми компонентами для визначення естетичної культури, оскільки в них концентруються в діалектичному взаємозв'язку найважливіші елементи структури естетичного відношення. Так, наприклад, виховання смаку неможливе без естетичного почуття, естетичного сприймання, естетичної грамотності та без естетичної потреби. Звідси випливає потреба у спеціально організованих педагогічних діях, які б всебічно впливали на почуття і свідомість особистості, формували у неї відповідне ставлення до дійсності через провідні види діяльності.

Рушійними силами естетичного розвитку, як відомо, є протиріччя між емоційно-естетичним сприйняттям і естетичним значенням, між значенням і рівнем розвитку образного мислення, між потребою і діяльністю тощо. У процесі оволодіння основами естетичних знань, розвитку сенсорної культури здійснюється перехід до більш високих етапів естетичного пізнання і відчуття. Таким шляхом відбувається зняття одних протиріч і виникнення інших. У цьому й заключається механізм діалектики естетичного розвитку особистості у нашому випадку молодшого школяра. Цілісність виховання обумовлює забезпечення внутрішнього взаємозв'язку всіх його сторін. Комплексний його характер дає змогу подолати однобічність і функціоналізм, забезпечує єдність

педагогічних впливів, різнобічність, гармонійність, цілісність розумового, трудового, морального і естетичного розвитку дітей дошкільного віку.

1.3. Використання нетрадиційних технік малювання для розвитку творчих здібностей дошкільників

На розвиток дитини надає величезний вплив його творчі здібності. Загальні можливості розвитку входять до складу творчої діяльності. Творчі здібності надають пряме вплив на творчість дитини, тобто чим вищий рівень здібностей, тим більше перспектив відкривається перед дошкільням в його творчості. Створені при ньому зразки володіють всі більшою чи меншою виразністю залежить від загального ступеня розвитку здатності і придбаних навичок. При цьому діти не тільки відображають, що вони бачать і відчують ще, і знайомляться з різними за властивостями і якостями матеріалами і предметами. Спочатку дошкільнята набувають найпростіші навички малювання – потім традиційний спосіб. А з часом вишуковують нові прийоми відображення навколишньої дійсності у власній художній творчості. В той момент педагог може познайомити дітей з нетрадиційними техніками малювання. Таке нестандартне рішення розвиває дитячу фантазію, знімає негативні емоції, дозволяє розкрити і збагатити свої творчі здібності. Воно є засобом розумового, емоційного, естетичного і вольового розвитку дітей. У процесі цієї діяльності вдосконалюються всі психічні функції: зорове сприйняття, пам'ять, розумові операції. А розвиток дрібної моторики руки розвиває мислення і мова. Рука пізнає, а мозок фіксує відчуття і сприйняття, поєднуючи їх в образи і представлення [88].

Діти з раннього дитинства люблять малювати. Цей вид діяльності їх захоплює і радує. Завдяки своїй доступності, наочності і конкретності вираження він наближає до гри.

Створений образ, зокрема, малюнок, може виконувати різні функції (пізнавальну, естетичну), так як створюється з різною метою. Мета виконання малюнка обов'язково впливає на характер його виконання.

Помічено, що всі діти люблять малювати тоді, коли це у них добре виходить. Малювання олівцями, пензлем вимагає високого рівня володіння технікою малювання, сформованих навичок і знань, прийомів роботи. Дуже часто відсутність цих знань і навичок швидко відвертає дитини від малювання, оскільки в результаті його зусиль малюнок виходить неправильним, він не відповідає бажанням дитини отримати зображення, близьке до його задуму або реального об'єкта, який він намагався зобразити. Початок роботи красиві і різноманітні матеріали – ось, що допомагає не допустити в творчу діяльність одноманітність і нудьгу, забезпечує безпосередність дитячого сприйняття та діяльності. Важливо, щоб педагог створював нову ситуацію так, щоб діти з одного боку, могли застосувати засвоєні раніше заняття, навички, вміння, а з іншого боку – шукали нові рішення, творчі підходи. Саме це у 24 дитини викликає позитивні емоції, радісне здивування, бажання працювати.

На початку життя малювання розвиває зір і вміння бачити. Дитина засвоює такі поняття як «вертикаль» і «горизонталь», звідси лінійність ранніх дитячих малюнків. Вже потім осягаються форми матеріалів, поступово осмислює навколишній. Причому відбувається це, як правило, швидше, ніж накопичення слів і асоціацій. У цьому зв'язку малювання дає можливість в образній формі висловити те, що вже дізнався малюк і що він не завжди може виразити словесно. Малювання взагалі допомагає дитині упорядкувати бурхливо засвоєвані знання, все більше ускладнюються уявлення про світ.

Особливо важливо розуміти зв'язок малювання з мисленням дитини. При малюванні в роботу включаються зорові, рухові, мускульноосязаемые аналізатори. Крім того, малювання розвиває інтелектуальні здібності дітей, пам'ять, увагу, дрібну моторику, вчить дитину думати і аналізувати, порівнювати і порівнювати, складати і уявляти.

Дослідники акцентують увагу на тому факті, що малювання повинно приносити дітям тільки позитивні емоції. Позитивні емоції становлять основу психічного здоров'я та емоційного благополуччя дітей. А оскільки малювання є джерелом гарного настрою дитини, то слід підтримувати і розвивати інтерес дитини до художньої творчості. Не треба давати ще в невмілу руку дитини олівець або пензлик і мучити його. Перші невдачі викликають у дитини розчарування, і навіть роздратування. Потрібно піклуватися про те, щоб діяльність дитини була успішною - це буде підкріплювати його власні сили [24, 30, 35].

У зв'язку з цим і стало необхідним розробити такі художні техніки, які б могли бути освоєні усіма дітьми і приносили б максимальне емоційне задоволення, оскільки емоції - це і процес, і результат практичної діяльності - художньої творчості.

На сьогоднішній день існує безліч прийомів і технік малювання, з допомогою яких можна створювати оригінальні роботи, навіть не маючи ніяких художніх навичок. Відчуті незабутні позитивні емоції дозволяє дітям малювання незвичайними матеріалами і оригінальними техніками.

Практики підкреслюють, що малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не стомлює дошкільнят, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Крім того, нетрадиційні техніки дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховувати їх бажання, інтерес.

Їх використання сприяє:

- інтелектуальному розвитку дитини;
- розвиває впевненість у своїх силах;
- розвиває просторове мислення;
- вчить дітей вільно висловлювати свій задум;
- розвиває дрібну моторику рук;
- свобода вибору з-матеріалів і технік [14, 15, 25].

Досвід застосування таких технік показує, що з найбільш важливих умов успішного розвитку дитячої художньої творчості різноманітність і варіативність у ліпленні, малюванні, аплікації. Всі ці види діяльності не терпить шаблону, стереотипності. Новизна обстановки, незвичайне початок роботи, красиві і різноманітні матеріали, цікаві і неповторювані завдання для дітей, можливість вибору і багатьох інших факторів – це все забезпечує живопис і безпосередність дитячого сприйняття, допомагає не допустити в дитячу творчу діяльність різноманітність і нудьгу.

Для освоєння нетрадиційних способів надається широкий спектр різноманітних матеріалів, доступних дошкільного віку: папір різної фактури, форми і розміру; гуашеві та акварельні фарби; кисті № 2,3,5; пензлі з щетини; воскові і кольорові крейди; маркери, фломастери; прості та кольорові олівці [44, 45].

Малювати з використанням нетрадиційних технік можна і потрібно починати з молодшого віку - за принципом «від простого до складного». Основні техніки, використовувані в цьому віці: малювання пальчиками, долоньками; малювання стусанами з поролону, ватяними паличками; друкування листям, картоплею, морквою; малювання свічкою, вугіллям [57].

У середньому і старшому дошкільному віці можна використовувати вже такі нетрадиційні техніки як: малювання свічкою; кляксографія з трубочкою; набризк; відбиток; малювання поролоном; пальцеграфія; техніка стусана [58].

Тому їх використання дозволяє дітям відчувати себе ризикованіше, сміливіше, розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження. Нетрадиційні техніки малювання - це новий напрямок, що допомагає розвивати у дитини всі сторони.

Варто відзначити, що успіх навчання нетрадиційним технікам багато в чому залежить від кваліфікації педагога. Щоб донести до дітей зміст роботи по кожній з технік, необхідно використовувати найрізноманітніші методи і прийоми. Оскільки при навчанні малюванню можуть використовуватися

найрізноманітніші техніки та найрізноманітніші матеріали, педагог повинен уміти працювати з великою їх кількістю. Кожні з цих технік як маленька гра.

Розглянемо докладніше кожен з цих технік. Більш докладний опис цих технік є в роботах Р. Н. Давидової, Т. З. Комарової, А. В. Нікітіної, Л. В. Петухової, Т. А. Цквитарія, Н. В. Шайдурової, Р. Р. Казакової.

Конспект заняття по темі: «Ріпка».

Нетрадиційні техніки: воскові крейди + акварель, відбиток печатками з овочів і картоплі.

Мета: Познайомити дітей з нетрадиційними техніками малювання.

Завдання:

- 1) формувати у дітей самостійно створювати малюнок.
- 2) розвивати почуття композиції і кольору.
- 3) виховувати акуратність в роботі.

Обладнання: ватні палички, акварель зеленого і жовтого кольору, аркуш паперу формату А4, кисть, два шматочки поролону, мисочки з гуашшю, ватні тампони, педагогічні ескізи.

Хід заняття:

1) Педагог розповідає казку за текстом, приростанавливаючись при появі кожного героя. Виставивши фігурку персонажа, вихователь пропонує дітям, у відповідності з мовними можливостями, назвати героя казки.

2) Гра «Так – ні».

Показується дітям картинка з зображенням героїв казки і задається питання, на який дитина повинна відповісти - так чи ні.

Педагог показує картинку із зображенням мишки і питає: «Це мишка?» (так), картинка із зображенням собаки і питання: «Це кішка?» (ні). Аналогічно обігруються всі герої казки.

3) Гра «Один за одним».

Далі вихователь пропонує дітям самостійно виставити фігурки персонажів один за одним, як у казці. Підказуючи дітям описом персонажа

(старий, вусатий, посадив ріпку), звуконаслідуваннями (гав – гав) і загадуючи загадки про героїв казки.

А) Мохнатенькая, зубастенькая,
Молоко п'є, пісеньки співає (кішка)

Б) Маленький зріст, довгий хвіст.
Сіра шубка, гострі зубки (мишка)

4) Физминутка

«Посадили ріпку в городі»:

Ми крокуємо один за одним

Лісом і зеленим лугом (ходьба)

Перед нами город (руки витягнути вперед)

Дід на допомогу нас кличе (махи руками)

Ось ми посадили ріпку (нахилитися)

І водою її полили (імітація руху)

Виростала ріпка, хороша і міцна (розвести руки в сторони)

А тепер її потягнемо (імітація руху)

І з ріпи зваримо кашу (імітація руху)

І будемо від ріпки здорові та міцні (показати силу)

Швидко впорається зуміли

І на місце тихо сіли.

5) Малювання «Ріпка»

Педагог запрошує дітей підійти до мольберта і приступити до роботи. На столі лежать ватяні палички, губочки, ватні тампони, гуаш жовтого і зеленого кольору. Нагадати дітям про необхідність: занурювати вище перераховані предмети в гуаш і методом «стусана» зафарбувати ріпку, не виходити за контур ріпки. Долонькою малюємо зелений хвостик ріпки і травичку в низу малюнка.

По закінченню, похвалити дітей за виконану роботу.

Пальцеграфія. Починати знайомство з технікою «пальцеграфія» слід після освоєння азів малювання долоньками, оскільки вона складніша і вимагає

більш цілеспрямованих рухів. При малюванні долонькою діти спочатку залишають відбиток руки на аркуші паперу, а потім домальовують за вказівками вихователя образ якої-небудь тварини. На першому етапі домальовувати може сам педагог, показуючи своїм прикладом принцип зображення. В середній групі діти можуть самостійно зобразити з долоньки тварина, користуючись власними спогадами і уявою. Так з долоньки може вийти кішка, птах, слоненя, півник. Можна пропонувати дітям у процесі навчання домальовувати зображення тварин (вмочивши палець у фарбу, намалювати носик, хвостик, рот, очі, при цьому використовуючи уривчасті лінії, дугоподібні, горизонтальні лінії).

В ході занять малювання пальчиками діти відтворюють різноманітні рухи долонею (пришлепывание, прихлопывание, розмазування), пальцями (розмазування, примакивание). Як правило, діти розмазують сліди від фарби на долоньках і по аркушу паперу з цікавістю, радістю і задоволенням. Всі ці дії мають супроводжуватися словами схвалення педагога. Діти з цікавістю, радістю і задоволенням розмазують сліди від фарби на долоньку і по аркушу паперу.

Після декількох ігор-тренувань на папері виникає руховий ритм, оскільки діти повторюють рухи долонею і пальцями багато разів. Як правило, цей ритм приваблює дітей, стаючи додатковим стимулом для дій з фарбою і посилюючи інтерес до них.

Кляксографія з трубочкою. Малюнки, виконані в техніці кляксографія – це унікальний спосіб зацікавити дітей малюванням, викликати у них бажання навчитися цьому виду мистецтва і самим згадати дитячий час. це, мабуть, один з самих незвичайних способів в малюванні. Спосіб і не складний, і дуже захоплюючий, розвиваючий як фантазію, кмітливість, стриманість, таки і навички та здібності до малювання. За допомогою кляксографія добре виходять різноманітні рослини, дерева різних видів і чагарники.

Кляксографія відноситься до силуетному мистецтва, але історія виникнення фігуративного розпису сягає ще в Стародавній Греції. Зображення

на амфорах розкривають сцени з міфології, олімпійських ігор і життя богів Олімпу. Але найбільш популярним цей вид мистецтва став в 18-19 столітті. Багато художників почали працювати в цій техніці і створили величезну кількість робіт у цій техніці. Історія виникнення техніки малювання-кляксографія.

Набризк. Цей спосіб є досить складною технікою. Замість кисті, можна використовувати і зубну щітку, і стеку. Зубною щіткою в лівій руці набирається трохи фарби, а стеком проводять по поверхні щітки – швидкими рухами по напрямку до себе. Бризки летять на папір. При цьому можна змінювати напрямок руху руки (по вертикалі, горизонталі, 30 похило, хвилеподібно, колами), змінювати величину цяточок, наближаючи або віддаляючи бризки від площини заготовки. Використовують одночасно кілька фарб, що допомагає створити багатобарвний малюнок. Використовуючи трафарети, можна виконати зображення різноманітних тварин: африканські тварини, зоопарк, тварини на фермі і т. д.

Відбиток. Витоки техніки «відбиток» лежать в стародавній ремесла прикраси тканини набойкою, використання пряникових дошок. Ця техніка дозволяє багаторазово зображати один і той же предмет, складаючи з його відбитків різні композиції. Перш ніж друкувати, необхідно виготовити інструменти-рукавички. Спочатку педагог повинен допомогти дитині виготовити рукавички. Звичайний у використанні матеріал застосовується для зображення тварин. Для цього дитина притискає печатку до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для отримання іншого кольору змінюються коробочки і печатка. Печатка є одним з найцікавіших, доступних дитині способів зображення малюнка. Як печаток можна використовувати тампонування або відбиток. Для цього захоплюючого заняття необхідно зробити тампон із марлі або поролону, пінопласту, зім'ятої папери. Штемпельна подушка буде палітрою. Діти набирають фарбу і м'яким дотиком до папері малюють, що ні будь пухнасте, легке, повітряне, прозоре або колюче.

Ця техніка найкраще підходить для малювання тварин, так як передає фактурність пухкої поверхні об'єкта.

Ще одним варіантом відбитка може стати малювання картоплі, яке приваблює дітей своїй незвичністю. Для цього беруть картоплю, розрізають навпіл на гладкий зріз наносять кульковою ручкою малюнок печаткиопределенного тварини, а потім акуратно вирізують форму по контуру, щоб вона височіла над рукояткою на висоту 1-1.5 див. Рукоятка повинна бути зручною для руки дитини, по ширині.

Техніка стусана. Пропонований метод малювання не вимагає від дітей вмілого зображення тонких ліній, що несуть важливу художню навантаження. Досить знати і вміти малювати геометричні фігури в різних поєднаннях, причому не обов'язково правильної форми і тонкими прямими лініями. В процесі зафарбовування стусанами ці неточності не впливають на сприйняття малюнка, а намальовані предмети виходять більш наближеними до реальних.

Для розмальовування необхідні мінімальні кошти: густа гуаш і жорстка кисть. Методика малювання стусаном полягає в наступному: вихователь заздалегідь на аркуші у дітей малює простим олівцем контур. Діти спочатку розглядають і обводять пальцем контур, називаючи вголос його частини: голова, вушка, очі, хвостик і т.д. Почавши малювати, вони повинні робити стусани пензликом по лінії контуру зліва направо, не залишаючи проміжку між стусанами; потім довільними стусанами зафарбовують поверхню всередині контуру. Решта необхідні деталі малюнка діти малюють кінцем тонкої кисті. Методика зафарбовування така ж.

Багато перераховані вище техніки можна використовувати в одній - колажі. Наприклад, дитина вирішила намалювати літо і тварин, і для цього він використовує точковий малюнок (трава), а сонечко дитина намалює пальцем, пухнастих тварин намалює поролоном, інших тварин він виріже з листівок, тканинами зобразить небо і хмари і т.д. Межі вдосконаленню і творчої діяльності немає.

При роботі з такими техніками добре використовувати дитячу літературу, музичний супровід, фольклорний та ігровий матеріал. Такі дидактичні матеріали допомагають підсилити під час малювання уяву, сприяють художньому задуму і розвитку художніх здібностей. Крім того, все це дозволить зробити малювання доступними, змістовними та ефективними.

Фахівці виділяють для кожного віку найбільш підходящі техніки нетрадиційного малювання художніми матеріалами [58, 66,71].

Для будь-якого віку можна використовувати техніку «Тичок жорсткої напівсухий пензлем». Засобами виразності у цій техніці виступають: фактурність забарвлення, колір.

Використовувані для цього матеріал: жорстка кисть, гуаш, папір, будь-якого кольору і формату або вирізаний силует пухнастого чи колючого тварини (їжак, кішка, ялинка) та інші.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш кисть і вдаряє нею по папері, тримаючи руку вертикально. При роботі кисть у воду не опускають. Таким чином, заповнюється весь аркуш, контур або шаблон. Виходить імітація фактурності пухнастою або колючого поверхні.

Для дітей від двох років можна використовувати техніки «Малювання пальчиками», «Малювання долонькою».

В техніці «Малювання пальчиками» засобами виразності стають: пляма, точки, короткі лінії, колір. З дітьми можна використовувати такі різні матеріали як мисочки з гуашшю, щільний кольоровий папір будь-якого кольору, невеликі аркуші, серветки.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш свій пальчик і завдає точки, плями на папір. На кожен пальчик дитина набирає фарби різного кольору. Після роботи пальчики витирають серветкою, а потім гуаш легко змиваю водою.

В техніці «Малювання долонькою» засобами виразності стають: пляма, колір, фантастичний силует.

Використовувані матеріали для цього потрібно: широкі блюдечка з гуашшю, кисть, цупкий кольоровий папір різного кольору, аркуші великого формату, серветки.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає свою долоньку в гуаш (всю кисть) або забарвлює її за допомогою пензлика вже у старшому віці (з 5 років) і робить відбиток на папері. Малюють правою і лівою руками, пофарбовані різними кольорами фарб. Після роботи руки витирають серветкою, потім гуаш легко змити водою.

З дітьми від трьох років можна використовувати техніки «Відбиток пробкою», «Відбиток печатками з картоплі».

Засобами виразності у техніці «Відбиток пробкою» стають пляма, фактура, колір.

Використовуються такі матеріали: мисочка або пластикова коробочка, яка вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору і розміру, печатки з пробок.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає пробку до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для отримання іншого вподобаного кольору змінюються мисочка і пробка.

Техніка «Відбиток печатками з картоплі» використовує такі засоби виразності як пляма, фактура, колір.

Матеріали, які можна використовувати: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору і розміру, печатки з картоплі.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає печатку до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для отримання іншого кольору змінюються мисочка і печатка.

З дітьми від чотирьох років можна працювати з технікою «Відбиток поролоном», «Відбиток пінопластом», «Відбиток печатками з ластиків»,

«Відбиток зім'ятої папером», «Воскові крейди + акварель», «Свічка + акварель».

Засоби виразності в техніці «Відбиток поролоном» - це пляма, фактура, колір.

Використовувані матеріали: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого поролону гуашшю, щільний папір будь-якого кольору і розміру, шматочки поролону.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає поролон до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для зміни будь-якого кольору беруться інші мисочки і поролон.

При використанні техніки «Відбиток пінопластом» засобами виразності стають: пляма, фактура, колір. Використовуються такі матеріали як мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору і розміру, шматочки пінопласту.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає пінопласт до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Щоб отримати будь-який інший колір, змінюються мисочка і пінопласт.

При використанні технік «Відбиток печатками з ластика» і «Відбиток зім'ятої папером» засоби виразності виступають: пляма, фактура, колір. Для цієї техніки «Відбиток печатками з ластика» беруться наступні матеріали: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору і розміру, потім печатки з ластика (їх педагог може виготовити сам, прорізаючи малюнок на ластике з допомогою ножа або бритвеного леза).

Спосіб отримання зображення: дитина притискає печатку до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для зміни іншого кольору потрібно взяти інші мисочку і печатку.

Для техніки «Відбиток зім'ятої папером» матеріалами стають: блюдце або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого

поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору і розміру, зім'ята папір.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає зім'ятий папір до штемпельної подушці з фарбою і нанести відбиток на папір. Щоб отримати інший колір, змінюються блюдце і зім'ята папір.

Для таких технік «Воскові крейди + акварель» і «Свічка + акварель» засобами виразності стають: колір, лінія, пляма, фактура. В техніці «Воскові крейди + акварель» використовуються матеріали: воскові крейди, щільний білий папір, акварель, пензлі.

Спосіб отримання зображення: дитина восковими крейдою на папері. Потім зафарбовує лист аквареллю в один або кілька кольорів за бажанням. Малюнок крейдою залишається не замальованою.

В техніці «Свічка + акварель» використовуються наступні матеріали: свічка, щільний папір, акварель і кисті. Спосіб отримання зображення: дитина малює «свічкою» на папері. Потім він зафарбовує лист аквареллю одним кольором або кілька кольорів. Малюнок свічкою залишається білим.

З дітьми від п'яти років можна працювати з технікою «Друк за трафаретом», «Монотипія предметна», «Кляксографія звичайна», «Кляксографія з трубочкою», «Кляксографія з ниточкою», «Набризк», «Відбитки листя», «Акварельні крейда», «Тычкование».

В техніці «Друк за трафаретом» засоби виразності є: пляма, фактура, колір.

Використовувані матеріали для цього знадобитися: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір різного кольору, тампон з поролону в середину квадрата кладуть кульку з тканини або поролону і зав'язують кути квадрата ниткою, потім трафарети з проолифленого напівкартону або прозорої плівки.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає печатку або поролоновий тампон до штемпельної подушці з фарбою будь-якого кольору і

завдає відбиток на папір за допомогою трафарету. Щоб змінити будь-який інший колір, береться інший тампон або трафарет.

Засоби виразності в техніці «Монотипія предметна» - це пляма, колір, симетрія.

Використовуються матеріали, такі як щільний папір різнобарвного кольору, пензлі, гуаш або акварель.

Спосіб отримання зображення: дитина складає аркуш паперу вдвічі і на одній його половині малює, зображення предмета предмету, вибираються симетричні. Після малювання до кожної частини предмета, поки не висохла фарба, лист знову складається навпіл для отримання відбитка. Зображення також можна прикрасити, потім також складається аркуш після малювання декількох прикрас. В техніках «Кляксографія звичайна, з трубочкою, з ниточкою» засоби виразності одне - це пляма. Матеріали при цих техніках схожі: папір, туш або рідко розведена гуаш в мисочці, пластикова ложечка, трубочка (соломинка для напоїв), нитка середньої товщини.

Спосіб одержання й обробки зображень техніці «Кляксографія звичайна»: дитина зачерпує гуаш пластиковою ложкою і виливає на папір. В результаті виходять плями в довільному порядку. Потім лист накривається іншим листом і притискається (можна зігнути вихідний аркуш навпіл, на одну половину капнути туш, а інший його прикрити). Далі верхній лист знімається, зображення розглядається: визначається, на що воно схоже. Відсутні деталі домальовують.

Спосіб одержання й обробки зображень техніці «Кляксографія з трубочкою»: дитина зачерпує пластиковою ложкою фарбу, виливає її на лист, роблячи невелику пляму (крапельку). Потім на цю пляму дме з трубочки так, щоб її кінець не торкався ні плями, ні паперу. При необхідності процедура повторюється. Відсутні деталі домальовують.

Спосіб отримання зображення при техніці «Кляксографія з ниточкою»: дитина опускає нитку у фарбу, віджимає її. Потім на аркуші паперу викладає з нитки зображення, залишаючи один її кінець вільним. Після цього зверху

накладає інший аркуш, притискає, притримуючи рукою, і витягає нитку за кінчик. Відсутні деталі домальовуються.

Техніка «Набризк» використовує такі засоби виразності як точка, фактура. Необхідні для цього матеріали: папір, гуаш, жорстка кисть, шматочок щільного картону або пластику (5х5 см).

Спосіб отримання зображення: дитина набирає фарбу на кисть і вдаряє кистю про картон, який тримається над папером. Фарба розбризкується на папір.

Засобами виразності при техніці «Відбитки листя» стають: фактура, колір.

Використовувані при цьому матеріали: папір, листя різних дерев бажано опале, гуаш, пензлі.

Спосіб отримання зображення: дитина покриває листок дерева фарбами різних кольорів, потім прикладають його до паперу пофарбований стороною для отримання відбитка. Кожен раз береться новий листок для відбитків. Черешки листя можна домалювати пензлем.

Техніка «Акварельні олівці» використовує такі засоби виразності як пляма, колір, лінія.

Необхідні матеріалами при цьому стають щільний папір, акварельні крейда, губка, вода в блюдечку.

Спосіб отримання зображення: дитина змочує папір водою за допомогою губки, потім малює на ній крейдою. Можна використовувати прийоми малювання торцем крейди і плазом. При висиханні папір знову змочується.

Техніку «Тичкування» ми описували вище. Зазначимо, що засобами виразності: фактура, обсяг.

А для цього необхідні матеріали: це квадрати з кольорового двостороннього паперу розміром (2х2 см), журнальна і газетна папір (наприклад, для голок їжака), олівець, клей ПВА в мисочці, щільна папір або кольоровий картон для основи.

З шести років з дітьми можна переходити до техніці «Монотипія пейзажна». При цій техніці засобами виразності стають: пляма, тон, вертикальна симетрія, зображення простору в композиції. Можна використовувати наступні матеріали: папір, пензлі, гуаш або акварель, волога губка, кахельна плитка.

Спосіб отримання зображення: дитина складає лист навпіл. На одній половині аркуша малюється пейзаж, на іншій виходить його відображення в озері, річці (відбиток). Пейзаж виконується швидко, щоб фарби не встигли висохнути. Половина аркуша, призначена для відбитка, протирається вологою губкою. Вихідний малюнок, після того як з нього зроблений відбиток, поживляється фарбами, щоб він сильніше відрізнявся від відбитка. Для монотипії також можна використовувати аркуш паперу і кахельну плитку. На останню малюнок наноситься фарбою, потім вона накривається вологим аркушем паперу. Пейзаж виходить розмитим.

Таким чином, відзначаємо, що нетрадиційні техніки образотворчого мистецтва можна використовувати в роботі з дітьми вже з 2-річного віку. Однак більшу кількість таких технік краще починати з 4-5 років.

Висновки по першому розділі

Завдання педагога - спираючись на схильність дітей до наслідування, потрібно прищеплювати їм навички і вміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати в них самостійність, активність у застосуванні цих знань, формувати критичні мислення, цілеспрямованість.

Дитяче творчість заснована на наслідуванні, яке слугує важливим чинником розвитку дитини, зокрема, її художніх здібностей.

Таким чином, у самому загальному вигляді визначення творчих здібностей виглядає наступним чином: творчі здібності - це здібності людини, які породжують щось якісно нове, ніколи раніше не було, не існувало, це індивідуальні особливості якості людини, які визначають успішність виконання ним творчої діяльності різного роду.

Розвиток творчих здібностей необхідно розпочинати вже в дитячому віці на матеріалі мистецтва і всіляких дитячих ігор.

Творча здатність надає великий вплив на розвиток дитини. Вона є засобом розумового, емоційного, естетичного і вольового розвитку дітей. У процесі цієї діяльності вдосконалюються всі психічні функції: зорове сприйняття, пам'ять, розумові операції; а також прискорює розвиток мислення і мови.

Останнім часом все більшу популярність набуває використання малювання з використанням нетрадиційних технік зображення. Педагоги відзначають, що ці технології не стомлюють дошкільнят, дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховувати їх бажання, інтерес.

Серед нетрадиційних технік - малювання свічкою, кляксографія з трубочкою, набризк, відбиток, малювання поролоном, пальцеграфія, техніка стусана та інші.

Таким чином, відзначаємо, що не традиційні техніки малювання можна використовувати в роботі з дітьми вже з 2-річного віку. Однак більшу кількість таких технік краще починати з 4-5 років.

РОЗДІЛ 2

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ПОШУКОВОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

2.1. Аналіз емоційного розвитку творчих здібностей дошкільників

У рамках вивчення рівня художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку було проведено дослідження рівня сформованості художньо-естетичного виховання на базі Ясел-садка № 65 Херсонської міської ради. У дослідженні взяло участь 24 дітей старшої групи у віці 5-6 років. У межах експериментальної роботи проведено дослідження, яке складалося з трьох етапів: констатувального, формувального і контрольного.

Для визначення критеріїв і рівня розвитку художньо-естетичного виховання під час організації гурткової роботи художньо-естетичного спрямування у закладі дошкільної освіти було поставлено такі завдання:

- продовжувати формувати у дітей зацікавленість образотворчою діяльністю;
- викликати емоційний відгук на зміст занять з образотворчого мистецтва;
- стимулювати ініціативність дітей під час занять;
- формувати вміння використовувати різні техніки малювання;
- розширювати діапазон прийомів ліплення, навчати основам аплікації.

Програмою гуртка передбачено використання нетрадиційних технік малювання (штамбування, малювання пальчиками, долоньками, по вологому, крихітними повітряними кульками). Дітей необхідно вчити використовувати білу фарбу для утворення відтінків кольору (наприклад, гарбуз дитина малює «печаткою» – картоплинкою, а хвостик домальовує пензлем, палітру, кольорову крейду, воскові олівці. Необхідно вчити дітей розташовувати додаткові зображення на аркуші, узгоджуючи їх з основними елементами

малюнка, виконаними вихователем на індивідуальних аркушах або на папері для колективної роботи. Доцільно продовжувати вчити виконувати індивідуальні та колективні роботи.

Реалізація кожної освітньої галузі передбачає вирішення специфічних завдань в усіх видах дитячої діяльності, що мають місце в режимі дня дошкільного закладу: режимні моменти, ігрова діяльність, спеціально організовані традиційні та інтегровані заняття, індивідуальна та подгруппова робота, самостійна діяльність, дослідно-пошукова робота.

В ході роботи гуртка для виявлення рівня художньо-естетичного виховання відбулося заняття з малювання з використанням способу «малювання сіллю».

Для малювання сіллю використовувалися наступні матеріали:

- сіль;
- щільний папір (білий та кольоровий);
- акварель або вода, підфарбована харчовими барвниками;
- пензлик або піпетка;
- клей ПВА;
- таця з бортиками.

Техніка малювання за допомогою солі включала такі етапи:

1) Намалювати малюнок клеєм. Малювали різні фігури: проста квітка, геометричні фігури або візерунки. Одне з головних правил – багато клею. Малюнок спочатку малювали олівцем, а потім обводили клеєм.

2) Щедро посипати малюнок сіллю, а потім обережно струсити зайву сіль на тацю.

3) Наступний етап – додати кольору. Дозволялося розфарбовувати пензликом, а також діти могли взяти піпетку і підфарбовану воду та по краплі наносити на малюнок. Наразі можна було побачити, як краплі розтікаються і утворюються яскраві візерунки і фігури.

4) Залишити малюнок до повного висихання. Але потрібно звернути увагу, що малюнок не довговічний, з часом він буде відшаровуватися.

Проведене заняття показало наявність цікавості у дітей до нового виду зображувального мистецтва. Потрібно зазначити, на початку заняття з малювання сіллю діти намагалися не виходити за окреслені лінії, боячись зробити «помилку». Але даний спосіб малювання швидко захоплює дітей, вони намагаються створити власний шедевр, експериментують з кольором, використовують різну кількість солі, спостерігають як від цього змінюється малюнок. Дослідження показує, що в малюванні сіллю особливо добре розвиваються творчі здібності, фантазія, уява, самостійність, уміння вільно висловлювати свої думки на папері та сміливість в експериментуванні. Діти з радістю фантазують та експериментують з кольорами та формами. Така ситуація, по-перше, пояснюється віком дітей, а також засвідчує необхідність більш частого проведення занять по розвитку художньо-творчого потенціалу з використанням нетрадиційних технік малювання, зокрема сіллю.

Для дитини – це пошуковий простір образотворчості, шлях опанування способу образо-створення і художньо-естетичного самовираження через образ, що створюється мовою різних мистецтв. Для педагога – це інструмент, який дозволяє розвинути фантазію, зображальні та образотворюючі здібності дитини і при цьому зазирнути у її внутрішній світ, щоб навчитися підтримувати, розуміти її душевні переживання, працювати з її психологічними конфліктами.

Критеріями оцінки розвитку художньо-естетичного виховання є: вияв оригінального художньо-образного мислення; лаконізм і простота засобів зображення; виразність малюнка; грамотність виконання малюнка; наявність творчих умінь і навичок роботи в художніх техніках і матеріалах; самостійність та ініціативність тощо.

В цілому результати діагностування показали (таблиця 2.1), що розвиток реалізму уяви у 61,5% дітей перебуває на низькому рівні, і 47 у 38,5% дітей - середньому. Надситуативно-перетворювальний характер творчих рішень проявляється у 54% дітей на низькому рівні, у 8% - на середньому рівні, і 38% дітей - на високому.

Таблиця 2.1.

**Результати діагностики універсальних творчих здібностей у дітей
середньої групи (в балах)**

Імена дітей	Критерії розвитку творчих здібностей			
	Реалізм уяви Min 1 бал Max 5 балів	Здатність бачити ціле раніше частин Min 5 балів Max 15 балів	Надситуативно-перетворювач ний характер творчих рішень Min 1 бал Max 3 бали	Експеримент
1.Сеня	3	14	3	14
2.Петя	3	15	2	16
3.Люся	3	15	2	18
4.Даніїл	4	14	3	14
5.Софія	3	12	3	13
6.Оля	3	15	2	11
7.Катя	5	14	2	10
8.Ніна	4	12	2	17
9.Люба	3	15	2	14
10.Саша	3	13	3	14
11.Ганна	3	12	2	22
12.Богдан	4	14	3	15
13.Вітя	2	15	2	13

Узагальнені результати діагностики (таблиця 2.2) показали, що здатність бачити ціле раніше частин розвинена у дітей краще за інших компонентів: у 40% дітей розвинена на середньому рівні і у 50% дітей на високому.

Таблиця 2.2.

**Загальні результати діагностики універсальних творчих здібностей
по середній групі**

Здібності	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Реалізм уяви	63,5%	36,5%	0%
Здатність бачити ціле раніше частин	10%	40%	50%
Над ситуативно перетворювальний характер творчих рішень	52%	20%	28%

Разом з тим, зазначаємо, що в цілому в дітей проявляється низький та середній рівень розвитку всіх компонентів творчого розвитку.

Аналізуючи отримані результати можна зробити наступні висновки:

- діти дошкільного віку з задоволенням включаються у творчу роботу.
- без спеціальної педагогічної роботи творча уява розвивається в основному на низькому та середньому рівні.

Щоб підвищити результативність роботи з дітьми з творчої здатності і художньої діяльності, ми вирішили використати у своїй роботі різні нетрадиційні техніки малювання.

Почуття, в тому числі і художньо-естетичні – специфічна форма відображення навколишнього. Тому вони не можуть виникати і розвиватися там, де в повсякденному оточенні немає тих поєднань предметів, форм, фарб, звуків, які можуть бути сприйняті як зразки прекрасного. Однак тільки наявність цих об'єктів ще недостатньо для виникнення у дітей естетичних почуттів і художнього смаку, дитина повинна навчитися сприймати різноманітні форми, гармонію звуків, фарб і відчувати при цьому естетичні почуття.

Сучасні процеси реформування освіти спрямовані на виховання творчої особистості, орієнтованої на самореалізацію і здійснення важливих соціальних функцій. Наразі актуалізуються проблеми удосконалення мистецької освіти, безперервність і наступність якої має сприяти розвитку самодостатньої активної позиції підростаючої особистості в майбутньому. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань освіти визначається пробудження художньо-творчої активності дитини, починаючи з дошкільного віку.

Отже, проведена діагностика рівня художньо-естетичного виховання дозволила зробити висновок, що такі складові художньо-творчого потенціалу як вияв оригінального художньо-образного мислення; лаконізм і простота засобів зображення; грамотність виконання малюнка; наявність творчих умінь і навичок роботи в художній техніці малювання сіллю; самостійність та ініціативність знаходяться на досить низькому рівні та вимагають їх розвитку.

2.2. Програма з розвитку творчих здібностей дошкільників засобами нетрадиційних технік малювання

Ми вже відзначали, що нетрадиційні техніки малювання демонструють незвичайні поєднання матеріалів і інструментів. Безсумнівно, універсальність їх використання є найважливішим достоїнством таких технік. Робота з даними технікам цікава і доступна як дорослому, так і дитині. Нетрадиційні методики володіють особливою привабливістю для дітей ще й тому, що вони відкривають великі можливості вираження власних фантазій, бажань і самовираження в цілому.

Всі ці можливості ми вирішили реалізувати через заняття в гуртковій роботі з дітьми середнього дошкільного віку. Заняття гуртку вибрані не випадково.

Ми вважаємо, що гурткова робота з дошкільниками має ряд переваг. Традиційна перевага - діти необмежені в можливості виразити в малюнках свої думки, почуття, переживання, настрої. Іншою перевагою є те, що заняття гуртка не носять форму «вивчення і навчання». Також важливо підкреслити, що на таких заняттях більше можливостей використовувати ігрову форму спільної творчої роботи педагога і дітей.

Але ці переваги можуть бути помітні і значущі, якщо педагог:

- використовує різні прийоми при виробленні вмінь бачити образи в поєднаннях колірних плям, ліній і оформляти їх до відомих зображень.

- організовує ненав'язливе залучення до процесу малювання для того, щоб діти опановували художні прийоми і цікаві засоби пізнання навколишнього світу.

- застосовує різноманітний образотворчий матеріал як джерело фантазії, творчості, самостійності у творчому процесі дітей.

Таким чином, мною була розроблена додаткова освітня загально-розвиваюча програма «Різнобарвний калейдоскоп».

Актуальність програми полягає в тому, що цілеспрямована й систематична робота з розвитку дрібної моторики у дітей 4-5 років середня група сприяє формуванню інтелектуальних здібностей, творчої діяльності, а найголовніше, збереження психічного і фізичного розвитку дитини.

Педагогічна доцільність програми визначає тим, що через заняття малюванням ми розвиваємо мотиваційно-потребностную бік продуктивної діяльності дошкільнят, сприяємо сенсорного розвитку дітей, дрібних рухів руки, диференціації сприйняття, мовлення, уяви, комунікації.

Мета програми: створення умов для розвитку у дітей середнього дошкільного віку художньо-творчих здібностей через використання нетрадиційні техніки малювання.

Завдання:

Освітня – знайомство і освоєння дошкільниками різних видів нетрадиційних технік малювання (на основі використання пальчиків, долонь, печаток).

Розвиваюча – розвиток почуття кольору, ритму, естетики при створенні творчих робіт дошкільнят з використанням нетрадиційних технік малювання.

Виховні – виховання стійкий інтерес до малювання і почуття радості при сприйнятті створених малюнків.

Відмінною особливістю програми є те, що при її реалізації використовуються нетрадиційні методи і способи розвитку дитячої художньої творчості. А також використовуються саморобні інструменти, природні та низькі, для нетрадиційного малювання. Нетрадиційне малювання доставляє дітям безліч позитивних емоцій, розкриває можливість використання добре знайомих їм побутових предметів в якості оригінальних художніх матеріалів, дивує своєю непередбачуваністю.

«Різнобарвний калейдоскоп» відноситься до розділу «Образотворча діяльність» освітньої програми дошкільної освіти. Вона складена на основі авторських програм: К. К. Утробиною, Р. Ф. Утробіна «Захоплююче малювання методом стусана з дітьми 3-7 років»; А. В. Нікітіна «Нетрадиційні техніки малювання в дитячому садку» і розрахована на 1 рік навчання [53, 74]. У реалізації програми беруть участь діти 4-5 років.

Освітній процес з реалізації даної програми розрахований на 36 тижнів, загальна кількість занять: 72 години. Заняття проводяться в ігровій формі два

рази на тиждень у другій половині дня в рамках роботи гуртка. Тривалість занять з дітьми 4-5 років складає 20 хвилин.

Форми організації занять: індивідуальні; підгрупові; фронтальні.

Педагогічні методи: використовувані в роботі за програмою: словесні (бесіда, художнє слово, загадки, нагадування про послідовність роботи, рада), наочні, практичні і ігрові.

Використовувані методи дають можливість відчутти багатобарвне зображення предметів, що впливає на повноту сприйняття навколишнього світу:

- формують емоційно-позитивне ставлення до самого процесу малювання.

- сприяють більш ефективному розвитку уяви, сприйняття як наслідок, пізнавальних здібностей.

Підведення підсумків реалізації додаткової освітньої общеразвиваючої програми може проходити через проведення виставок дитячих робіт; проведення майстер-класу серед педагогів; консультації для батьків. В якості контролю роботи проводиться діагностика рівня розвитку дітей за коштами нетрадиційних технік малювання з метою перевірки ефективності проведеної роботи. Дані заносяться в таблиці.

Зміст програми.

Сама «Різнобарвний калейдоскоп» представляє систему занять з малювання з використанням нетрадиційних технік. Зміст системи роботи та завдання художньо-творчого розвитку представлені по розділам.

1 розділ: «Тичок жорсткої напівсухий пензлем».

Використовувані засоби виразності: фактурність забарвлення, колір.

Необхідні матеріали: жорстка кисть, гуаш, папір будь-якого кольору і формату або вирізаний силует пухнастого чи колючого тварини.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш кисть і вдаряє нею по папері, тримаючи вертикально. При роботі кисть у воду не опускається.

Таким чином, заповнюється весь аркуш, контур або шаблон. Виходить імітація фактурності пухнастою або колючого поверхні.

2 розділ: «Відбиток».

Може використовуватися будь-яка техніка: «Відбиток поролоном», «Відбиток пінопластом», «Відбиток печатками з ластика», «Відбиток зім'ятої папером». Вибір техніки залежить від інтересу і можливостей дітей.

Використовувані засоби виразності в техніці «Відбиток поролоном» - це пляма, фактура, колір.

Матеріали, що використовуються при цьому: будь-яка ємність, в яку можна вкласти штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю (наприклад, пластикова коробочка); щільний папір будь-якого кольору і розміру, шматочки поролону.

Спосіб отримання зображення досить простий: дитина притискає поролон до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для зміни кольору беруться інша ємність і поролон.

При використанні техніки «Відбиток пінопластом» засобами виразності стають: пляма, фактура, колір.

Використовуються такі матеріали як ємність, в яку може бути вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю; щільний папір будь-якого кольору і розміру, шматочки пінопласту.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає пінопласт до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Щоб отримати інший колір, змінюються і ємність, і пінопласт.

При використанні технік «Відбиток печатками з ластика» і «Відбиток зім'ятої папером» засоби виразності виступають: пляма, фактура, колір. Для техніки «Відбиток печатками з гумки» беруться такі матеріали: як ємність, в яку може бути вкладена штемпельна подушка з тонкого поролону; щільний папір будь-якого кольору і розміру, печатки з гумки. Печатки з гумки можна приготувати таким чином: прорізати малюнок на ластика з допомогою ножа або бритвеного леза.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає печатку до штемпельної подушці з фарбою і завдає відбиток на папір. Для зміни кольору потрібно взяти іншу ємність і печатку.

3 розділ: «Кляксографія».

Може використовуватися будь-яка техніка: «Кляксографія звичайна», «Кляксографія з трубочкою», «Кляксографія з ниточкою». Вибір техніки залежить від інтересу і можливостей дітей.

В цих техніках засоби виразності одне - це пляма. Матеріали за цих техніках схожі: папір, туш або рідко розведена гуаш у мисочці, пластикова ложечка, трубочка (соломинка для напоїв), нитка середньої товщини.

Спосіб отримання зображення при техніці «Кляксографія звичайна»: дитина зачерпує гуаш пластиковою ложкою і виливає на папір. В результаті виходять плями в довільному порядку. Потім лист накривається іншим листом і притискається (можна зігнути вихідний аркуш навпіл, одну половину капнути туш, а інший його прикрити). Далі верхній лист знімається, зображення розглядається: визначається, на що воно схоже. Відсутні деталі домальовують.

Спосіб отримання зображення при техніці «Кляксографія з трубочкою»: дитина зачерпує пластиковою ложкою фарбу, виливає її на лист, роблячи невелику пляму (крапельку). Потім на це пляма дме з трубочки так, щоб її кінець не торкався ні плями, ні паперу. При необхідності процедура повторюється. Відсутні деталі домальовують.

Спосіб отримання зображення при техніці «Кляксографія з ниточкою»: дитина опускає нитку у фарбу, віджимає її. Потім на аркуші паперу викладає з нитки зображення, залишаючи один її кінець вільним. Після цього зверху накладає інший аркуш, притискає, притримуючи рукою, і витягає нитку за кінчик. Відсутні деталі домальовують.

4 розділ: «Акварельні олівці».

Використовує такі засоби виразності як пляма, колір, лінія. Необхідними матеріалами при цьому стають щільний папір, акварельні крейда, губка, вода

в блюдечку. Спосіб отримання зображення: дитина змочує папір водою за допомогою губки, потім малює на ній крейдою. Можна використовувати прийоми малювання торцем крейди і плазом. При висиханні папір знову змочується.

Примітка: викладач може використовувати інші техніки (за вибором дітей або за своїм вибором). Важливо, щоб вони відповідали віку дітей та їх інтересам.

У програмі передбачено спеціальне обладнання: кисть біляча, жорстка кисть, ватяні палички, поролонові штампи, картопляні штампи, гуашеві фарби, фарби пальчикові, альбом для малювання, миски під фарбу, вологі серветки, баночки під воду.

В якості наочних посібників виступають: відео презентації, набори наочно-демонстраційного матеріалу, відеоролики з физминутками, музичний супровід на носіях.

Для занять намагаюся приготувати красиві і різноманітні матеріали, надаю дітям можливість вибору засобів зображення. Незвичайне початок роботи, застосування ігрових прийомів – все це допомагає не допустити в дитячу образотворчу діяльність одноманітність і нудьгу, забезпечує жвавість і безпосередність дитячого сприйняття та діяльності.

Ми вважаємо, що основне завдання навчання для розвитку художніх здібностей – допомогти дітям пізнати навколишню дійсність, розвивати спостережливість, виховувати почуття прекрасного і навчити прийомам зображення, формувати творчі здібності дітей в створенні виразних образів у малюнках дітей різними образотворчими засобами. Враховуючи, що кожна дитина володіє певним потенціалом художнього розвитку, поставила перед собою мету: забезпечити необхідні умови для розкриття творчого потенціалу дітей.

На занятті використовуються різноманітні методи роботи, що відображено у конспектах занять (Додатки 1-4).

Конспект заняття по темі: «У царстві Нептуна».

Мета: Познайти дітей з нетрадиційною технікою малювання, воскові крейди+ акварель.

Завдання:

1. Закріпити уявлення дітей про море і його мешканців.
2. Формувати в дітей стійкий інтерес до малювання.
3. Розвивати творчу уяву, дрібну моторику рук.
4. Виховувати чуйність, співчуття, бажання прийти на допомогу казковим героям.

Матеріали та обладнання: Воскові крейди, акварель синього і фіолетового кольору, аркуш паперу формату А3 або А4 білого кольору, кисть, поролонова губка, гуаш в баночках, картинки із зображенням підводного світу.

Хід заняття:

Педагог загадує дітям загадку:

- Плескає в річці чистої спинкою сріблястою» (рибка).

Педагог: - Хлопці, подивіться уважно на картинки.

Кого ви бачите? (рибки, морські мешканці, водорості, ґрунт). А у кого вдома є акваріумні рибки?

Розглядаються картинки із зображенням підводного світу, риб, морських мешканців.

Педагог звертає увагу дітей на будову тіла (тулуб і голова разом, на те, що плавають вони, рухаючи плавниками, хвостом, тілом).

Яку форму має тулуб рибки? (овал).

Якого кольору бувають рибки?

Педагог:

-А зараз давайте уявимо, що ми потрапили в підводне царство, для цього ми закриємо очі, вдихнемо побільше повітря і спуститися під воду. Виконується вправа на дихання «Нирялочка».

Пояснення способу малювання.

- Я пропоную вам намалювати те, що ви побачили під водою, але ми намалюємо наш малюнок незвичайним методом: восковими олівцями і

аквареллю, а потім ще пальчиками і долонькою. Рибок, дно і водорості ми намалюємо восковими олівцями, потім за допомогою поролонової губки покриємо аркуш паперу блакитний або синій аквареллю. Коли фарба підсохне, пальчиками ми намалюємо камінці і бульбашки повітря, долонькою бажаючи можуть намалювати восьминога.

Демонстрація 2-х ескізів, намальованих педагогом.

Фізкультхвилинка: рухлива гра «Золота рибка».

Педагог:

- Пропоную відпочити і пограти в гру «Золота рибка».

Призначається ведучий — «рибак».

«Рибак» починає ловити «риб». Перша піймана «рибка» приєднується до «рибаку», взявши його за руку. Утворюється «невід», і вони продовжують ловити «риб» вже удвох.

Якщо «рибалкам» вдається догнати «рибку» і схопити її вільними руками так, щоб вона опинилася в неводе, «рибка» вважається спійманою.

Кожен спійманий гравець приєднується до «неводу».

Останній спійманий гравець — «золота рибка».

Педагог:

- Тепер сідаємо на свої місця. Починаємо малювати. Не забуваємо, що ми спочатку малюємо рибок, ґрунт і водорості, покриваємо аркуш паперу синьою фарбою, а коли фарба висохне – домальовували пальчиком камінці і бульбашки повітря, долонькою - восьминога.

Діти виконують роботу, педагог спостерігає за малюванням, проводить індивідуальний показ при утрудненні дітей.

Підсумок заняття.

Коли всі хлопці закінчать малювання, листочки скласти на одному великому столі.

Педагог:

- Хлопці, подивіться, яке гарне у нас вийшло - підводне царство. А вам сподобалося малювати таким способом? Що для вас було найскладнішим при виконанні малюнка?

Ось які чудові роботи у нас вийшли!

Особлива увага приділяється створенню сприятливих умов для розвитку дітей, розвиток здібностей і творчого потенціалу кожної дитини як суб'єкта відносин з самим собою, іншими дітьми, дорослими, що відповідає стандарту дошкільної освіти.

Після того як малюнок закінчений, з дитиною проводиться бесіда за наступною схемою:

- що намальовано на малюнку?
- якими кольорами можна зобразити намальоване?
- що він хотів показати в малюнку?

Після проведення тесту, ми дізналися, що більшість дітей користуються основними кольорами, в малюнку зображують тільки предмети і фігури в дійсності.

За підсумками реалізації програми була проведена повторна діагностика розвитку творчих здібностей спільно з психологом. Результати діагностики представлені в таблиці 2.3.

В цілому результати діагностування показали (таблиця 2.3), що розвиток реалізму уяви у 61,5% дітей перебуває на середньому рівні, і у 30% дітей - високому. Надситуативно-перетворювальний характер творчих рішень проявляється у 62% дітей на середньому рівні і у 38% дітей - на високому.

Таблиця 2.3.

Результати повторної діагностики універсальних творчих здібностей у дітей середньої групи (в балах)

Імена дітей	Критерії розвитку творчих здібностей
-------------	--------------------------------------

	Реалізм уяви Min 1 бал Max 5 балів	Здатність бачити ціле раніше частин Min 5 балів Max 15 балів	Надситуативно- перетворювач ний характер творчих рішень Min 1 бал Max 3 бали	Експеримент
1.Сеня	3	14	3	14
2.Петя	3	15	2	16
3.Люся	3	15	2	18
4.Данііл	4	14	3	14
5.Софія	3	12	3	13
6.Оля	3	15	2	11
7.Катя	5	14	2	10
8.Ніна	4	12	2	17
9.Люба	3	15	2	14
10.Саша	3	13	3	14
11.Ганна	3	12	2	22
12.Богдан	4	14	3	15
13.Вітя	2	15	2	13

Узагальнені результати діагностики (таблиця 2.4) показали, що здатність бачити ціле раніше частин розвинена у дітей краще за інших компонентів.

Таблиця 2.4.

Загальні результати діагностики універсальних творчих здібностей по середній групі

Здібності	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Реалізм уяви	8,5%	61,5%	30%
Здатність бачити ціле раніше частин	0%	100%	100%
Над ситуативно перетворювальний характер творчих рішень	0%	62%	38%

Таким чином, за перший рік роботи за програмою більшою мірою змінилися показники розвитку реалізму уяви, меншою мірою змінилися показники розвитку експериментування. Проте за всіма показниками розвитку універсальних творчих здібностей у дітей середньої групи виявилася позитивна динаміка.

Бесіди з батьками також показали, що у дітей значно змінилося ставлення до творчих занять.

Отже, образ, створюваний нестандартними методами, виходить у дітей досить чітким і яскравим. Застосування нетрадиційних методів малювання підносять дитині більш широкий простір для самовираження, де він може з захопленням і радістю сміливо створювати шедеври своєї творчості. Залучений у власну творчість дитина дуже радий отриманими в ході творчості незвичайним результатом.

Нетрадиційна техніка малювання все більше приваблює дітей, як і все незвичайне. Завдяки цій техніці з дітьми відбулися позитивні зміни, такі як вони, стали, знаходити різні відтінки, придбали досвід естетичного сприйняття, стали більш творчо сприймати навколишній світ. Хлопці втілюють свої задуми, реалізують незвичайні ідеї, створюють нове, цікаве, оригінальне і проявляють творчі навички та вміння.

За перший рік роботи за програмою більшою мірою змінилися показники розвитку реалізму уяви, меншою мірою змінилися 63 показники розвитку експериментування. Проте за всіма показниками розвитку універсальних творчих здібностей у дітей середньої групи виявилася позитивна динаміка.

За результатами роботи до кінця року простежується позитивна динаміка в розвитку творчих здібностей у дітей, навичок у процесі малювання. В цілому результати діагностування показали, що розвиток реалізму уяви у дітей знаходиться на середньому і високому рівні.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що діти придбали певні вміння і навички в цьому виді навчання.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з досліджуваної теми, було зроблені висновки.

1. Проаналізувавши педагогічну та психологічну літературу з проблеми емоційного розвитку дітей дошкільного віку, можна зробити висновок, що розвиток художньо-творчі здібності дітей дошкільного віку займає одне з провідних місць в змісті дошкільного освітнього процесу, де на перше місце висувуються проблеми передачі дошкільнятам досвіду поколінь через прилучення до культури країни і малої Батьківщини, формування емоційно-ціннісного ставлення до світу, створення умов для саморозвитку особистості, розуміння та створення прекрасного.

2. Розкрили етапи розвитку емоційної сфери у дошкільному віці. Емоції відіграють важливу роль в житті дитини. Вони допомагають дитині пристосуватись до тієї чи іншої ситуації. Страх, який відчуває дитина побачивши велику собаку, змушує її до певних дій для того, щоб уникнути небезпеки. Коли дитина засмучена або гнівається, це значить, що в неї не все гаразд. Коли дитина радіє, коли вона виглядає щасливою, це значить, що все гаразд у її світі. Емоції дитини - це «послання» оточуючим дорослим про її стан.

Здатність та навички правильно розрізняти емоційні стани іншої людини, формуються саме у ранньому дитинстві, і є важливим фактором у формуванні стосунків з людьми. Ці здібності, закріплюючись на протязі дитинства, приводять у подальшому до адекватного сприймання інших людей.

Емоції у дитини висловлюються більш бурхливо та безпосередньо у порівнянні з дорослими. Причинами виникнення тих чи інших переживань дитини - її взаємини з іншими людьми, дорослими та дітьми.

3. Описали можливість використання нетрадиційних технік малювання для емоційного розвитку творчих здібностей дошкільнят. У основі методики підвищення ефективності організації на заняттях в групі та в гуртковій роботі художньо-творчі здібності спрямовані на дітей дошкільного віку знаходяться

художньо-творчі завдання, що пропонуються дітям у процесі занять образотворчою діяльністю і поза нею. Діяльність занять в гуртках художньо-творчих здібностей, спрямування має добиратися за такими напрямками: завдання на розвиток уяви; завдання на розвиток сприйняття; завдання з використанням різноманітних художніх технік. Образотворче мистецтво й малювання дітей загалом, та використання нетрадиційних технік зокрема, загострює сприйняття, естетичні відчуття дитини, розвиває уяву, сприяє вдосконаленню художньої діяльності. Воно дозволяє дитині виявити свої думки, почуття, ставлення й індивідуальність у художньо-творчій діяльності. Проведення занять з використанням нетрадиційних технік, зокрема малювання сіллю, сприяє зняттю дитячих страхів; розвиває впевненість у своїх силах; розвиває просторове мислення; вчить дітей вільно висловлювати свій задум; спонукає дітей до творчих пошуків і рішень; вчить дітей працювати з різноманітним матеріалом; розвиває почуття композиції, ритму, колориту, кольоросприйняття; почуття фактурності і об'ємності; розвиває дрібну моторику рук; розвиває творчі здібності, уяву і політ фантазії. Під час роботи діти отримують естетичне задоволення.

4. Аналізуючи можливості використання нетрадиційних технік для розвитку творчих здібностей дошкільників в умовах конкретного вивчення.

Програма відповідає принципу розвиваючого освіти, метою якого є розвиток дитини; поєднує принципи наукової обґрунтованості і практичної застосовності, будується з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, ґрунтується на комплексно-тематичному принципі побудови освітнього процесу, що передбачає побудову освітнього процесу на адекватних віком формах роботи з дітьми у вигляді ігор, бесід, читання, спостережень та ін.

Разом з тим, ми наголошуємо, що використовується в ЗДО освітній програмі «Дитина» більше уваги приділяється навчанню дітей традиційним методам і прийомам малювання.

Спостереження та спілкування з дітьми дає нам уявлення про те, що мислення, творчість, уява, а також використання не стандартні методів малювання в дитини знаходяться на досить високому рівні розвитку. При малюванні хлопці вкладають свої почуття та емоції у створення малюнка, але не повною мірою.

У ході дослідно-пошукової роботи спільно з психологом була проведена діагностика рівня розвитку творчих здібностей дітей у дошкільному віці.

При аналізі отриманих даних зробили наступні висновки:

- діти дошкільного віку з задоволенням включаються у творчу роботу.
- без спеціальної педагогічної роботи творча уява розвивається в основному на низькому та середньому рівні.

Щоб підвищити результативність творчої роботи з дітьми, мною була розроблена додаткова освітня загальнорозвиваюча програма «Різнобарвний калейдоскоп».

Мета програми: створення умов для розвитку у дітей середнього дошкільного віку художньо-творчих здібностей через нетрадиційні техніки малювання.

Особливістю програми є те, що при її реалізації використовуються нетрадиційні методи і способи розвитку дитячої художньої творчості, також використовуються саморобні інструменти, природні та низькі, для нетрадиційного малювання. Нетрадиційне малювання доставляє дітям безліч позитивних емоцій, розкриває можливість використання добре знайомих їм побутових предметів в якості оригінальних художніх матеріалів, дивує своєю непередбачуваністю.

«Різнобарвний калейдоскоп» - це система занять з малювання з використанням нетрадиційних технік.

Зміст системи роботи та завдання художньо-творчого розвитку представлені по розділам:

- 1 розділ. «Тичок жорсткої напівсухий пензлем»;

2 розділ. «Відбиток» (у розділі може користуватися будь-яка техніка: «Відбиток поролоном», «Відбиток пінопластом», «Відбиток печатками з ластику», «Відбиток зім'ятої папером»);

3 розділ. «Кляксографія» (може використовуватися будь-яка техніка: «Кляксографія звичайна», «Кляксографія з трубочкою», «Кляксографія з ниточкою»);

4 розділ. «Акварельні олівці» (Вибір залежить від інтересу і можливості дітей).

Після завершення програми я з психологом провела повторну аналіз творчих умінь дошкільників. Результати показали, що за перший рік роботи за програмою більшою мірою змінилися показники розвитку реалізму уяви, меншою мірою змінилися показники розвитку експериментування. Проте за всіма показниками розвитку універсальних творчих здібностей у дітей середньої групи виявилася позитивна динаміка.

Бесіди з батьками також показали, що у дітей значно змінилося ставлення до творчих занять. Участь у виставках демонструють ту ж позитивну динаміку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев А.Б. Психология чувственного познания. - М.: Изд. АПН СССР, 1980. – 48 с.
2. Андреев А.П. Художественное мышление как эстетическая категория. – М.: Знание, 1981. – 64 с.
3. Анищенко Н.В. Формирование художественного восприятия младших школьников средствами комплексного взаимодействия искусства: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / НИИ педагогики. – Киев, 1992. – 18 с.
4. Афоніна В. О. Розвиток творчих здібностей дошкільників через український фольклор засобами гурткової роботи / В. О. Афоніна // Обдарована дитина. – 2012. – № 5. – С. 31–35.
5. Бакушинский А.В. О задачах и методах художественного воспитания / Вопросы эстетического воспитания в советской школе, 1924-1929. – М.: Просвещение, 1967. – 416 с.
6. Бакушинский А.В. Искусство детей // Искусство детей: Сб. ст. – Л.: Изд. Ленингр. обл. Союза сов. художников, 1935. – С. 11–27.
7. Балабіна Л. В. Роль гурткової роботи у валеологічній освіті дошкільників / Л. В. Балабіна // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 1. – С. 37–43.
8. Барвіна Н. О. Художньо-естетична потреба як духовна домінанта сучасної вищої освіти / Н. О. Барвіна // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2016. – № 5 (74). – С. 38–52.
9. Бахтин М.М. Искусство слова и народная смеховая культура / Рабле и Гоголь // Контекст. 1972. – М.: Наука, 1973. – С. 248–259.
10. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А. М. Богуш. – Х. : Вид-во «Ранок», 2011. – 176 с.
11. Боров Ю.Б. Эстетика. – М.: Политиздат, 1998. – 495 с.
12. Булавіна В. М. Вплив гри на музично-естетичний розвиток дітей раннього віку / В. М. Булавіна, І. В. Мадіч // Таврійський вісник освіти. – 2011. – № 2. – С. 42–47.

13. Булгакова Т. М. Історико-педагогічні основи художньо-естетичного виховання особистості / Т. М. Булгакова // Молодий вчений. – 2016. – № 2 (29). – С. 261–264.
14. Буров А.И. Эстетическая сущность искусства. – М.: Искусство, 1956. – 185 с.
15. Ващенко Г. Виховний ідеал : підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Л. : Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка, 2006. – Т. 1. – 2006. – 278 с.
16. Виготський Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Виготський. Психологический очерк: Кн. для учителя. 3–е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
17. Виготський Л.С. Психология искусства / Л.С. Виготський. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
18. Витковская Н.С. Формирование эстетической культуры младших школьников: из опыта работы. – К.: Рад. шк., 1985. – 136 с.
19. Владимірова А. Л. Актуальність проблем естетичного виховання дітей засобами національного пісенного фольклору / А. Л. Владимірова // Наука і освіта. – 2011. – № 4 (Педагогіка). – С. 71–73.
20. Голюк О. А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / О. А. Голюк, Н. О. Пахальчук // Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К. 1. : монографія [авт. кол. : Безрукова Н. П., Львович И. Я., Преображенский А. П. и др.]. Одесса : КУПРИЕНКО С. В. 2017. С. 67–91.
21. Гоменюк В. Формування морально-естетичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалах фольклорного весняного циклу) / В. Гоменюк // Молодь і ринок. – 2011. – № 10. – С. 163–166.
22. Гончар Т. Особливості естетичного виховання дошкільнят / Т. Гончар // Вісник науково-методичних досліджень Вінницьк. гуманіт.-пед. коледжу. – 2014. – Вип. 2. – С. 78–82.

23. Григоренко В. Є. Художньо-естетичний потенціал декоративно-ужиткового мистецтва в формуванні естетичного ставлення до навколишнього дійсності у дітей старшого дошкільного віку / В. Є. Григоренко // Науковий часопис. – 2009. – Випуск 13. – С. 39–43.

24. Дитина у дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма [під ред. К. Л. Крутій]. Запоріжжя : Ліпс, 2011. – 188 с.

25. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. Наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; нак. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ, ун-т ім.Бориса Грінченка, К. : Київ, ун-т ім. Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.

26. Долинна О. Гурткова робота / О. Долинна, О. Низковська // Дошкільне виховання. – 2004. – №11. – С. 8–9.

27. Дронова О. О. Мистецтво скульптури як чинник та середовище виховання естетичної культури особистості в старшому дошкільлі / О. О. Дронова, С. В. Огурцова // Вісн. Глухів. держ. пед. ун-ту. Серія: Пед. науки. Глухів. держ. пед. ун-т. – Глухів : ГДПУ, 2007. – Вип. 9. – С. 14–19.

28. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. № 2628-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2628-14>.

29. Закон України «Про освіту» від 5.09.2017 № 2145-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.

30. Ільницька М. В. Специфіка організації художньо-естетичної діяльності дітей дошкільного віку / М. В. Ільницька, К. Микуліна // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 жовтня 2017 р., Мукачево. Ред.кол. : Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2017. – С. 150–151.

31. Калініна Л. Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема / Л. Калініна // Дошкільне виховання // 2013. – № 3/4. – С. 73–80.
32. Квятковский Е.В. Творческая деятельность – важнейшее условие повышения воспитательного влияния художественной литературы на учащихся / Сов. педагогика. – 1977. – № 6. – С. 98–108.
33. Клопова Л. Ярмарок майстрів: комбіноване заняття з художньо-естетичного розвитку для дітей старшого дошкільного віку / Л. Клопова // Дитячий садок. – 2014. – Берез.(№ 5). – С. 34–36.
34. Комаровська О. А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток : монографія / О. А. Комаровська. – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – 412 с.
35. Комаровська О. А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток : монографія / О. А. Комаровська. – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – 412 с.
36. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : Навчальний посібник / В. П. Котляр. – Запоріжжя : Просвіта, 2003. – 188 с.
37. Кривокурс О. М. Естетичне виховання дошкільника засобами пізнання природи на основі педагогічних поглядів С. Ф. Русової / О. М. Кривокурс // Світ виховання. – 2014. – № 4. – С. 56–58.
38. Кудина Г.Н. Как развивать художественное восприятие у школьников / Г.Н. Кудина, А.А. Мелик-Пашаев, З.Н. Новлянская. – М.: Знание, 1988. – 80 с.
39. Кузин В.С. Основы обучения изобразительному искусству в общеобразовательной школе: Пособие для учителя / В.С. Кузин – М.: Просвещение, 1972. – 270 с.
40. Курганов С.Ю. Ребенок и взрослый учебник диалога / С.Ю. Курганов. – М.: Просвещение, 1989. – 127 с.

41. Лазаренко Г. А. Музичне мистецтво – один з ефективних засобів формування художньо-естетичного смаку дітей дошкільного віку / Г. А. Лазаренко // Педагогіка формування твор. особистості у вищ. і загальноосвіт. школах : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2011. – Вип. 16. – С. 173–178.

42. Лебедева А. В. Естетичне ставлення особистості до буття: зміст і структурні компоненти / А. В. Лебедева // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету : зб. наук. праць. Мелітополь : Вид-во «Мелітополь», 2012. – Вип.3. – С. 142–51.

43. Левадна Л. М. Мовленнєвий та художньо-естетичний розвиток дітей раннього віку (за Базовою програмою «Я у Світі») / Л. М. Левадна // Дошкільний навч. закл. – 2010. – № 9. – С. 50–56.

44. Лобчук Л. О. Відкриваємо красу світу : заняття гуртка з ознайомлення дошкільників із творами образотворчого мистецтва / Л. О. Лобчук // Дошкільний навч. закл. – 2013. – № 5. – С. 37-42.

45. Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку : ариф. дис. ... докт пед. наук : 13.00.02 / Н. І. Луцан. – О., 2005. – 42 с.

46. Максименко Л. Рекреаційний вплив гуртка із флорболу на фізичний розвиток і підготовленість дітей 5-ти і 6-ти років / Л. Максименко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2016. – Вип. 1 (20). – С. 104-109.

47. Маляко В. О. Чи можна навчити творчості? / В. О. Маляко // Обдарована дитина. – 2001. – № 2. – С. 3-5.

48. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб / С. І. Матвієнко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 298 с.

49. Медведєва Н. В. Проблема творчого художнього сприймання / Н. В. Медведєва // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. В. О. Моляко. – Житомир, 2008. – Т. 12. : Проблеми психології творчості, вип. 5, ч. 1. – С. 68–77.

50. Оганов А.А. Произведения искусства и художественный образ / А.А. Оганов. – М.: Знание, 1987. – 64 с.

51. Онищенко І. В. Дитяча література як засіб формування естетичної свідомості дошкільника / В. І. Онищенко // Педагогічні науки : зб. наук. пр. Херсон. держ. ун-т. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. 50, ч. 1. – С. 353–356.

52. Основи художньої культури. Частина 1. Теорія та історія світової художньої культури / За ред. В.О. Лозового, А.В. Анчиної. – Харків: Основа, 1997. – 320 с.

53. Половіна О. А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників (на матеріалі ознайомлення з пейзажним живописом) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова / О. А. Половіна. – К. : [б. в.], 2007. – 20 с.

54. Рагозіна В. Художні техніки в естетичному розвитку дошкільників (малювання пальчиками) / В. Рагозіна // Мистецтво та освіта. – 2012. – № 2. – С. 27–42.

55. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его развития / С.Л.Рубинштейн . – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 147 с.

56. Рудницька О. Світоглядна функція мистецтва / О.Рудницька // Мистецтво та освіта. – 2001. - № 3. – С. 10-12.

57. Савченко Р. А. Компетентнісний підхід у музичній підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти / Р. А. Савченко // Вісник Луганськ. нац. у-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2011. – № 7 (218). – Ч.ІІ. – С. 144–148.

58. Сакулина Н.П. Художественные экскурсии с детьми / В. кн. Революция – искусство – дети. Материалы и документы. Из истории эстетического воспитания в советской школе. 1924-1929. – М.: Просвещение, 1967. – С. 110-114.

59. Семенов О. С. Управлінські засади гурткової роботи зі старшими дошкільниками в позашкільному навчальному закладі / О. С. Семенов //

Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка ; Ін-т пед. НАПН України. – 2016. – Вип. 21 (2-2016). – Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 225–230.

60. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

61. Соцька О. П. Художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку / О. П. Соцька // Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – О. : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2012. – № 5/6. – С. 106–112.

62. Старовойт Л. В. Художньо-естетичне виховання дошкільників засобами ліплення / Л. В. Старовойт // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. – Випуск 43. Редкол. : В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – С. 131–135.

63. Столович Л.П. Предмет естетики / Л.П. Столович. – М.: Искусство, 1961. – 114 с.

64. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям ; [уклад. О. Сухомлинська] / В. О. Сухомлинський. – Вид. 2-е. – Х. : Акта, 2018. – 537 с.

65. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : [підручник] / Г. В. Сухорукова, О. О. Доронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. – К. : Видав. дім «Слово», 2010. – 376 с.

66. Тарасенко Г. С. Відкрийте дітям дивосвіт природи: poradnik для батьків з виховання душі і серця дитини / Г. С. Тарасенко. – Вінниця, 2008. – 240 с.

67. Темченко С. М. Формування художньо-естетичної культури дошкільників як складової духовної культури / С. М. Темченко // Таврійський вісн. освіти. – 2013. – № 2. – С. 113–120.

68. Теория эстетического воспитания. Сб. науч. тр. / Под. ред. Н.А. Кушаева., В.И. Лейбсона. – М.: НИИ ОН, 1977. – 64 с.
69. Устименко К. Українська національна ідея: витоки і сьогодення / К. Устименко // Матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф. 7–8 жовтня 2000 року. Голов. ред. В. Г. Кузь ; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. К. : Знання, 2001. – С. 93–103.
70. Фабрицій Н. Художньо-естетичне виховання старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема / Н. Фабрицій, Г. В. Борин // Матеріали II науково-практичної конференції «Соціальні трансформації у кризовий період». – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 234–236.
71. Фохт-Бабушкин Ю.У. Искусство и духовный мир человека / Ю.У.Фохт-Бабушкин. – М.: Знание, 1982. – 110 с.
72. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе: Учеб. -метод. пособие / Г.П.Шевченко. – К.: Рад. школа, 1985. – 114 с.
73. Шелег Т. В. Психологічні аспекти розвитку творчого «Я» дитини : наук.-метод. посіб. / Т. В. Шелет. – К. : СІТІПРІНТ, 2013. – 125 с.
74. Шелестова Л. В. Пізнання світу та естетичний розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва / Л. В. Шелестова // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2014. – № 9/10. – С. 49–53.
75. Шестаков В.П. Проблемы эстетического воспитания / очерки истории/. – М.: Изд-во «Высшая школа», 1962. – 120 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Чуприна Вікторія Сергівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символики університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

04.06.2010

(дата)

(підпис)

Вікторія Чуприна
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Чуприна В.
Назва роботи	Емоційний розвиток дітей дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Голінська Т.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002522837
Результати перевірки	Схожість 49,9%

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Собољ

Звіт про повторну перевірку кваліфікаційної роботи на унікальність

